ha nem adnak körtét,
ellopom a Böskét.
A kendtek lányának
akkora csöcse legyen,
mint a bugyis korsó!

- Hát, aki ezt meghallotta, örült, hogy házát megtisztelték a látogatók.
  Persze volt olyan is, aki nem fogadta őket.
  na erre kapták a következőt:
  „ A más tikja tojjék, a maguké meg fossék!”

S a regölésről is beszélhetünk egy kicsit:
Kik? Mikor? regöltek

- Hát persze: a régi időkben karácsony előtt jártak a legények házról-házra.

Mit mondtak?

- „ Hej regő rajta, azt is megadhatja, a nagy úristen, ennek a gazdának.
  Egy-két szamarat és szép lovakat.
  Hej regő rajta….

Régi szép emlékek, őrizzük őket, mesélünk róluk az unokáinknak-fejezte Margit néni.
Margit néni, fontos a koblenzi örökség, a népi hagyományok őrzése?
Igen, bár a német identitás megőrzése a hagyományok ápolása kicsit elhalványult, de ételeinkben őrizzük őseink emlékét.
Fontosnak tartom, hogy nagyszüleink, szüleink örökségét továbbvigyük, megőrizzük.- fejezte be Margit kicsit már múltba révedve .

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Újudvar

Története

A település első okleveles említése 1193-ból származik *Ojvduor* írásmóddal III. Béla oklevelében, a fehérvári keresztesek birtokainak összeírásakor. Feltételezhetően Eufrozina királynő, II. Géza magyar király felesége adományozhatta a székesfehérvári Szent István monostoregyháznak. 1256-ban neve *Nova Curia* alakban szerepelt, 1377-ben pedig *Wyoduarnak* írták a község nevét. Egy 1236-ban kelt oklevél szerint johannita lovagok érkeztek a községbe, ahol hamarosan rendházat alapítottak. 1325-ben nádori gyűlést is tartottak a faluban, amelynek Keresztelő Szent János tiszteletére felavatott egyházát később; 1350-ben említették. A település vásártartó hely is volt, 1329-ben egy oklevélben vásárát is említették, 1381-ig hiteleshelyi feladatokat is ellátott.

1382-ben Újudvart a Johannáitok Kanizsai János fiainak zálogosították el, s később is az ő birtokuk maradt, bár 1453-ban zálogváltó pert kezdett a vránai perjel a Kanizsaiak ellen, utóda ezt Mátyás király alatt is folytatta, de eredménytelenül.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Bár a Kanizsai család Kanizsai Ferenccel kihalt 1532-ben, a Kanizsaiak birtokai Kanizsai Orsolya révén fiúsítással a Nádasdyakra szálltak.

Egy 1693-as összeírásban a község, mint volt Nádasdy birtok szerepelt, de 1693-ra a kincstár tulajdona lett. Ekkor a lakott házak száma 10, melyhez 60 hold szántó és rét tartozott. A falu a török időkben elpusztult, a pusztulás utáni újjáépítéskor egy kicsit keletebbre épült fel.

Újudvar alapításától kezdve mindvégig jobbágyfalu volt. Lakossága többségben mezőgazdasággal foglalkozott. 1945-ig több kisbirtokosa is volt.

Érdekességek a településről:
-A település életében fontos mérföldkő volt a termelői piac kialakítása. Sikerült a falu vezetésének tartalommal megtöltenie.

-Focicsapat mérkőzései is színfoltja a vasárnap délutánoknak.
-Szívügyük a lakosság tájékoztatása. Gyerekeket, időseket megfelelő programokkal látnak el.

<u>Látnivalók:</u>

Római katolikus templom
Csibiti tó
TV torony
Termelői piac
Dalos tető
Stációk

Nem szabad kihagyni, Újudvar említésekor a rendszeresen megszervezett, óriási tartalommal megtöltött, rettentő létszámmal megrendezésre kerülő Szent Rita imatábort. A tejesség igénye nélkül, kicsit rápillantást mutatnak a médiában megjelentek,

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

hogyan töltik nomád körülmények között mégis boldogan napjaikat táborozók és táboroztatók.

Közel 3 évtizede kezdődött a festői természeti környezetben szervezett, imatábor.

„Amikor ez elkezdődött a rendszerváltás után, 1993-ban, még nem nagyon volt ez a műfaj, hiszen a régi rendszer amúgy is tiltotta az ilyen összejöveteleket. Az újdonság erejével hatott. Azóta már sok egyéb, kisebb-nagyobb tábor van, de a miénk megmaradt, hiszen Nagykanizsa szomszédságában – mind Nagykanizsáról, mind a környező zalai és egy-két somogyi településről – rátalálnak a fiatalok. Mert aki volt egyszer, az olyan élményekkel tér haza, hogy vagy visszatér, vagy szívesen ajánlja társainak is” – mondta Arányi Zoltán, Újudvar plébániai kormányzója, a tábor vezetője.

Az elmúlt 25 évben a közös imádságok és szentmisék mellett mindig változatos programokat és érdekes feladatokat kínáltak a szervezők. A folyamatos megújulásban nagy szerepe volt a tábort segítő, jószándékú embereknek.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

„Talán az az idézet illik ide, hogy »a szeretet mindig találékonnyá tesz«. Akik idejönnek – bármilyen módon próbálva segíteni a tábor működését –, olyan nagy szeretettel érkeznek, hogy ebből mindig új ötletek származnak, és mindig új programokkal és meglepetésekkel tudunk szolgálni a gyerekeknek. Talán ez az, ami a legnagyobb titka a dolognak” – fogalmazott Gál Gábor szervező.”

Egy nem mindennapi hittantábor az újudvari tévétorony tövében

Az ország minden részéről, sőt még a határokon túlról is érkeztek 6–12 éves gyerekek a tévétorony tövében megrendezett Szent Rita katolikus ifjúsági táborba.

A turnusváltás után már az idősebb korosztály élvezheti a foglalkozásokat.

„A táborlakók napjai szentmisével és imádságokkal indultak, valamint különféle, a hit megismerését,

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

elmélyítését bemutató előadások színesítették a tábori létet.” A zalaszentbalázsi fő szervező, Gál Gábor szerint a táborozás egyfajta bensőséges közösségi élményt ad a fiataloknak.

– A mindennapok monoton zakatolásából kizökkentő, színes-lármás forgatagában is harmóniát árasztó csoda, ahogy a zöldellő réten szinte a semmiből kinövő sátrak benépesülnek – fogalmazott. – A gyerekek ebben a légkörben, együtt énekelve és imádkozva tapasztalhatják meg az összetartozás erejét, az emberi kapcsolatok értékét, ezáltal Isten gondoskodó szeretetét.

A tévétorony tövében az Újudvari Egyházközség, az Újudvari Faluházért Alapítvány, illetve a környező falvak és magánszemélyek támogatásával megvalósult foglalkozások, zenés misék (képünkön Paulik Flóra és Nagy Bianka gitárral) ismét megérintették a gyerekeket Fotó: Szakony Attila / Zalai Hírlap

Az egy hét alatt a fiataloknak röplabda-, tollaslabda- és labdarúgó-minibajnokságokat szerveztek, de élvezték a számháborúzást, az éjszakai kalandtúrát, továbbá a játékos akadályverseny is örök élmény maradt.

A tábort meglátogatták a huszárok, sikere volt

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Cseh Péter atyának, akit az ifjúság tagjai a népszerű internetes videómegosztó portálról ismerhetnek, hiszen a labdarúgótudását felhasználva tart hittanórákat az érdeklődő fiataloknak.

Arányi Zoltán újudvari plébános büszke arra, hogy a kivételes atmoszférát árasztó Szent Rita-tábor ekkora népszerűségnek örvend. Az értékrend, a kerettörténet, a kiscsoportok beszélgetése olyan témájú, amelyben megjelenik a kereszténység, a hit.”

”Az esős időjárás ellenére a gyerekek kedvét semmi sem ronthatta el, ilyenkor néhány kártyaparti közepette csak úgy repült az idő Fotó: Szakony Attila / Zalai Hírlap

– A táborozók jó része hittanos, vallásgyakorló családból érkezik, akik számára nem teljesen idegen ez a világ – tette hozzá. – A hit reményt ad, ennek a korosztálynak pedig biztos igazodási pontot jelent.

Ezt erősítették meg az egyetemista segítők is, akik azért térnek vissza évről évre, hogy feltöltődjenek Isten szeretetével, és rajta keresztül átadják tapasztalataikat.

– Számomra azt jelenti kereszténynek lenni, hogy embertársainkon segítünk, s ezt ebben a közösségben gyakorolhatom – mondta a murakeresztúri 20 éves Andrasek Mátyás. – Az életemben a vallás, a hit kivételesen nagy szerepet tölt be, soha nem érzem magam egyedül, mindig van hová fej-lődnöm, és bizalommal fordulhatok Istenhez.”

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A település másik érdekessége:

Újudvaron egy vallásos közösség összeállt s a csodálatos Dallos tetőre vezető út mellé elkészítették a stációkat. V . Majzik Mária művész domborművei díszítik a beton talpon levő stációkat.

Mennyi idő alatt lehet felérni a Dallos tetőre?- kérdezem Krischlehner Istvántól

- jő fél óra, persze, ha valaki többször visszafordul, páratlan látvány fogadja, olyan szép onnan lenézve Újudvarra a látvány, hogy bizony, érdemes többször hátrafordulni.

  Miért Dalos tető?

  -A Dalos hegy a környék legmagasabb pontja. Mivel itt régen szőlőbirtokok voltak, daltól volt hangos a vidék.

  Látom, a természet visszavett sok területet.

  -Igen, sajnos sok területet elhagytak, most már csak erdőt lehet látni.

  - Ha felérünk a tetőre, látjuk a keresztet s az árbocón a magyar zászlót.

  Stációknak van egy érdekessége.

  -Igen, családok vállalták 1-1 stáció karbantartását.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Zalakaros

Története

A település első említése 1254-ből való *Korus* néven. Ekkor a faluban földdel rendelkező, magyar ajkú várszolgák éltek, majd IV. Béla király felesége idegen telepeseket hozott ide.

1430-ban épült meg temploma az akkor már valószínűleg Somogy megye részét képező településen. A török idők komoly terheket róttak a falura, mivel mind a törökök, mind a Kanizsa várában szolgáló végvári katonák dézsmálták az ittélők terményeit. Ennek következtében lakossága szinte teljes mértékben elfogyott.

A 18. században mint mezővárost említik a települést, amely azonban csak a környező mocsarak 19. század végi, elsősorban a Déli Vasút megépítéséhez köthető lecsapolását követően indulhatott kisebb fejlődésnek.
Az 1920-as években kapcsolódott be a közlekedésbe helyközi autóbusz járatokkal. Ekkortájt épült meg a helyi postahivatal is. A második világháborút követően megindult az elvándorlás, melynek elsődleges iránya a nagyban

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

iparosodó Nagykanizsa lett. 1962-ben termálvizet találtak a településen, és 1965-ben megnyílt a gyógyfürdő, melyet fennállása óta több mint 20 millió pihenni, gyógyulni vágyó ember keresett fel. A település és az üdülőterület fejlesztését és rendezését szolgáló tervek 1969-70-ben készültek el (ZALATERV/Kiss Tamás). A fürdőnek köszönhetően beindult az idegenforgalom. A Zalakarosi Üdülőterületfejlesztési Bizottság hatékony irányításával szervezett fejlesztés, gyors fejlődés indult meg. Zalakaros 1984-ben kapott nagyközségi rangot. 1987-ben új óvoda, illetve gázvezeték-hálózat, majd 1990-ben új iskola létesült. Zalakaros a rendszerváltás után is jelentős idegenforgalmi központ maradt, ám a térségben megjelenő újabb gyógyfürdők komoly versenytársat jelenthetnek az 1997-ben városi rangot kapott településnek.

Hévízben a leggazdagabb település, a föld kincsét mélyfúrások keretében tárták fel. 96 fokos ásványi anyagokban gazdag gyógyvíz, hőmérséklete, vízhozama évek óta biztosítja a településre látogatók felüdülését, gyógyulását.

Pár évtizeddel ezelőtt még gyümölcs és szőlőtermelés kultúrájáról volt ismert a település.

Gyógyvize mozgásszervi, idült nőgyógyászati betegségek gyógyítására alkalmasak. Egyre többen keresik fel a gyógyfürdőt, mely hatalmas fejlesztéseken ment keresztül.

Természetesen vele együtt a település is rohamosan átalakult, fejlődött. Új szállodák, apartmanházak, vendéglátó egységek épültek. Igaz a régi, hangulatos pincesora eltűnt. Jó karosi borokat a város rendezvényein lehet kóstolgatni.

Olyan fejlődés indult a településen, most jelenleg Magyarország 6. legnagyobb fürdője, ma egyik legnépszerűbb fürdő. Szállodaláncok, a „berekben” üdülőszövetkezetek s a régi kertek helyén, hatalmas magán apartmanházak épültek. Olyan hatalmas léptékű fejlesztéseket valósítottak meg évről-évre, menynek következtében minden korosztály kis-nagy gyerekek, szülők, nagyszülők aktív kikapcsolódása biztosított.

Természetesen gyógyászati szolgáltatásokat is ellátnak:

- medencefürdő
- kádfürdő
- súlyfürdő
- szénsavfürdő
- iszappakolás
- orvosi gyógy masszázs
- vízi masszázs

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

- víz alatti csoportos gyógytorna

A gyógyászati részlegen ténylegesen hozzájárulnak a csendes, nyugodt pihenőhelyeivel az igazi feltöltődéshez.

Említettem már családoknak is remek kikapcsolódási hely. Hiszen a gyermek vízi világ, a játszóház jól elszórakoztatja a gyerekeket. Étkezési lehetőség szinte lépten nyomon, megtalálhatók kínálatukban a finom zalai ételek. Hatalmas, szállodák mellett, az igényesen kialakított apartmanok gondoskodnak az idelátogatók nyugalmáról. A szállodákban illetve a fürdő területén a szépítkezni akarok is megtalálják a kiváló szolgáltatást végző mestereket.

Ha Zalakaroson jár valaki érdemes a Termáltó és környékét felkeresni. A tó már önmagában is egyedi látványosság.

Ha valaki a fürdés helyett a város illetve a környéket szeretné megismerni több lehetőség is adott számára:

Segway túra
Könnyű vele közlekedni és sok távolabb eső szép része Zalakarosnak megközelíthető vele. Kilátó, ahonnan a csodálatos Ki-Balaton egésze belátható.
Banyavölgy felé :patak, hangulatos földút, valamikor pinceként szolgáló épületek között közlekedve szép zalai táj látható. A túravezetést kedves, udvarias személyzet végzi,
Lehetőség van több irányban gyalog túra megtételére is.

Kerékpárral már messzebbre is lehet merészkedni: keskeny utak, szőlőültetvények között, néha akad keményebb emelkedő is.

„Ismerje meg velünk Zalakarost. Kóstoljon bort! Érezze a vidék illatát!”

Kell ennél barátságosabb invitálás? Nem!
Nos a zalakarosi Dotto kisvonat városnéző

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

túrára hívja a hazai és a külföldi vendégeket. S milyen jó, hiszen így tényleg körbenéznek a településen.

S lám a Zalakaroson üdülők ezzel a kisvonattal eljuthatnak a kápolnapusztai bivalyrezervátumba. S aki ide egyszer betéved, örök emlék marad neki a bivalyokon kívül a rengeteg mókás ürge.

Aki a Kis-Balatonhoz szeretne eljutni oda is elviszi a Dotto, sőt borkostolóra is. nem véletlen, hogy szerteágazó szolgáltatásaikkal elnyerték a vendégek tetszését. S a kisvonaton ülve az idegenvezetés mellett gyönyörködhetnek a szebbnél szebb házakban, szállodákban, szépen gondozott parkokban.

Íme, a kisvonat mire bérelhető még? esküvő, születésnap, gyermeknap, osztálykirándulás ,baráti összejövetel leánybúcsú, legénybúcsú, csapatépítő tréning, kirándulások Zalakaros környékére.

S ha valaki a levegőből szeretné megcsodálni a táj szépségét, lehetősége van rá, hiszen Zalakaroson repülőtér is van.
A levegőből látni a Balatont, Szigligetet, Sümeg, Rezi, Tátika vár/várromjait? Aki kipróbálja leírhatatlan örök élményben lesz része. Csodálatos látvány, szárnyalni a gyönyörű tájak felett.
Mint minden településen itt is próbálták a régi hagyományokat életben tartani.
Bár a megváltozott munka (pl. Vendégek fogadása stb.) s persze a szocializmus miatt, majdnem kihaltak. Szerencsére az egyre növekedő idegenforgalom, a messzi nyugatról idejövő vendégek, az egyre nagyobb léptéket élő idegenforgalom igényelte a régi s még élő hagyományok felelevenítését.

A Karos Táncegyüttesnek jelentős szerepe volt pl. a viselet megőrzésében a helyi népszokások újraélesztésében

Sok év után a Betlehemezés, húsvéti locsolkodás újra indult.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Szőlőhegyek védőszentjének tiszteletére szobrot állítottak, ahol évente a Dalárda bordalokat énekel, s rendszeresek az Orbán napi túrák.
Bornapok: több napos, igényes tartalommal megtöltött ünnepségsorozat.

Látnivaló:

Kilátó
Ökotó
Csiga tanösvény
Új rendezvény központ
játszóterei
parkjai
Fürdő
100 lépcső
szállodái
éttermei
Égerösvény tanösvény

.

Szerencsénkre élt a Környékünkön egy **KERECSÉNYI EDIT**, ki mindezt összegyűjtötte, megőrizte az utókornak.
Számos kutatás nagyon sok érdekességet tárt föl az emberek ruházatáról, építkezési szokásairól, ünnepeiről

„Karosi és a Zalakomár környéki népviselet alakulása az 1850-es évektől.

I. A női viselet

A Karos-Zalakomár-Galambok környéki néprajzi csoport egyik jellegzetessége a népviselet volt. A női viseletnek három korszaka különböztethető meg:

1. Az 1850-es évektől az 1890-es évekig
2. Az I. világháborúig
3. Az 1960-as évekig.

Ezt követően az iskolát kijárt, immár nagylány számba menő leánykák zöme városiasán járt, a „bő szoknyát, gyöngyös neccet" már csak szerepjátszás céljából öltötték magukra.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

1. A viselet kb. az 1890-es évekig

A népi emlékezet és az utókorra maradt viseleti darabok egyértelműen tanúsítják, hogy 1870 táján már e vidék volt a szabadrajzú zalai fehérhímzés egyik központja, melynek kisugárzó hatása a távolabbi településeken is nyomon követhető.

A leánygyermeket korán megtanították hímezni. Már a 7-8 éves kis iskolás leánynak kezébe nyomott az anyja egy rongyot, rajzolt rá valami kis mintát, majd tűt, fonalat adott a kezébe, aztán biztatgatta: „- *No, vórd ki szépön!"* Ha az első próbálkozások sikerültek, kihímezhette a kislány az első zsebkendőjét. Pór Jánosné mesélte: *„Én már 10 éves koromban olyant vórtam, hogy el lehetett volna vinni bármelyik kiállításra. "* (1950.) Hímezni többé-kevésbé mindenki megtanult. Voltak azonban asszonyok, leányok, akik a hímzés művészeivé váltak. Az ekkor készített fontosabb hímzett viseleti darabok az alábbiak:

a) A fehér vászon- vagy gyolcsing hátul, a nyakánál sűrűn ráncba szedett, egyenes szabású, elől derékig gombolódó, pálhás, vállfoltos és szűkujjú volt. Az ujjak végét „suprikálás", azaz szálhúzás és szerény fehérhímzés díszítette *(8. rajz).* Az ismert darabok mind kézzel varrottak. Az 1870-es évektől gyorsan terjedt a fiatalok között a „levesrékli", melyről később bővebben szólunk.

b) A gyolcs vállkendő, a „nyakravaló kendő" nagyméretű és négyzet alakú volt. Átlósan félbehajtva, a hajtás mentén besodorva kötötték maguk ra úgy, hogy köröskörül lyukhímzéses, slingelt széle a felsőkart, a mellrészt és a hátat is takarja. Így mindenki gyönyörködhetett a kendő gazdag hímzésében, sőt a sarokmintákban is. A nagykanizsai múzeum őrzi a képen látható komárvárosi „nyakravaló kendőt". Az öltözet múzeumi rekonstrukció, melyről eladója így mesélt: *„Ezeket a kendőket, üngöket a régi öregek lánykorukban slingölték, s először lakodalmukban vették föl a menyecskék... A napam, aki 1923-ban, 82 éves korában halt meg, még öreg korában is felvette,... mert nemcsak a fiatalok viselték... Mikor idekerültem, 1901-ben, a 70-75 éves*
regek még hordozták. A napamat ilyenben is temettük el. Meghagyta: tiszta fehérben temessük el!
Fehér péntő is volt rajta... Kivarrott, keményített fehér fejrevaló kendőt kötöttünk a fejére... " (1952.)

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

c) A „fejrevaló kendő" a vállkendővel egy garnitúrának számított, hímzésének motívumkincse, szerkezete ahhoz volt hasonló. Egy módos és ügyes menyecske 2-3, elvétve 4 „pár" hímzett, fehér váll- és fejkendővel ment férjhez. Érthető, hogy a fiatal lányok, a rokonok és a hímzőasszonyok hónapokon át varrták, slingelték a menyasszony és a vőlegény kelengyébe kerülő ruhadarabjait. Nyilván ezért hagyták el e vidéken évtizedekkel korábban a házi szövést, s bízták e munkát takácsmesterekre. A fejkendő két-két szomszédos szélét gyakran szintén különböző motívumokkal hímezték ki - a köztük lévő sarokmintát ugyancsak -, hogy úgy tűnjék, mintha több kendője lenne a menyecskének. A *9. rajzon* például egy, még 1850 körül készített „fejre való kendő" két átellenes sarkának illetve azok szélének hímzése látható. A kései unoka ily szavakkal adta tovább, amit nagyanyjától hallott a tőle örökölt kendővel kapcsolatban... „- *Egy szélső kontyot tett alája pakundekliből, hogy szépen álljon hátul a kupáján."*

d) Nagy szerepet kapott a hajdani asszonyok és lányok viseletében a „kézbe való kendő", újabb szóval a zsebkendő is, amelyet oly nagy becsben tartottak, hogy még a tikkasztó nyári hőségben sem törölték szárazra vele homlokukat. Egy-egy kelengyébe 2-3 ilyen - kb. 40x40 cm méretű - fehér gyolcs kendő tartozott, melynek hímzése általában a fejkendő kicsinyített mása volt. Ha ünneplő viseletben mentek a templomba, ebbe takarták imakönyvüket. S ha nagy ritkán fényképezkedtek, elmaradhatatlan volt kezükből ez a kis fehér kendő. Az elhunyt asszonynak szintén kezébe adták az imakönyvével vagy rózsafüzérével együtt legkedvesebb kézbe való kendőjét is.

e) Ezen időszak fontos alkalmi ajándéka volt a „jegykendő", mely a kézbe való kendőnél nagyobb volt. Készítésekor különösen kitettek magukért a leányok, hisz átnyújtása ünnepélyes keretek között történt. Sajnos, csak egyetlen ilyen régi darab került múzeumba, mert többnyire eltemették őket tulajdonosával. 1890-ben készítette az akkor 16 éves Anda Józsefné. Visszaemlékezése azért is tanulságos, mert megtudjuk belőle, mikor következett be e vidék fehérhímzéseiben és népviseletében az első alapvető változás.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A menyecskék viseleti darabjai közül az ünneplő alsószoknyák, azaz „péntők" készültek még takácsszőtte (ritkán háziszőttes) vegyes- vagy pamutvászonból, a divatozó fiataloknál elvétve egy-egy darab már sifonból. Egyesek erősen kikeményített 3-4, sőt később 5-6 alsószoknyát is felvettek. Az egymás fölé kerülő darabokat egyre bővebbre, s némileg hosszabbra szabták és varrták, hogy a szoknya szépen álljon felettük. Idővel ezen alsószoknyák alját is egyre jobban kicifrázták. Eleinte csak „farkasfogat" öltögettek az aljukra, majd cakkosra slingelték, végül lyukhímzés került oda is.

Az ünnepi felsőszoknyát az alkalomnak megfelelően az üzletekben kapható különféle színű szövetekből, lüszterből, kasmírból, szaténból, delinbői szabták, majd sűrű, apró ráncokba szedték, és széles derékpántba foglalták. Hossza csaknem bokáig ért.

Eléje széles, ritkás ráncokba szedett, a szoknyát elől csaknem teljesen eltakaró fényes, fekete szatén, atlaszselyem vagy klott kötényt kötöttek.

A fehér vászon- és gyolcsingek szabása is változni kezdett, sőt az 1870-es évektől gyorsan terjedtek - főleg a fiatalok között - a különféle anyagokból varrott, szabott karlyukú, a szoknyával harmonizáló színű réklifélék is.

A hideg idő beálltával fekete szövetből való, s immár varrónő által készített, bélelt, fekete prémmel vagy bársonnyal szegett kabátkát, „testhezállót", „kacat" vettek fel az újabb viseleti darabokhoz.

Lábukra anyagi helyzetüktől függően fekete csizmát vagy magas szárú, oldalt gombolódó, „gomboscipőt" húztak. Utóbbihoz kötött, fehér „gombosharisnya" illett. A kötés és horgolás tudományára az iskolában tanították meg a leánykákat. Az újabb anyagok és kelmék elterjedését elősegítette, hogy Kiskomáromban 1860-ban a Singer család textilüzletet nyitott.

2. A viselet változása az 1890-es évektől az I. világháborúig 1890 táján a fiatalság szinte teljesen áttért a boltokban vásárolható textíliák viselésére, csak az idősebbek egy része maradt hű stafírungba kapott darabjaihoz. Kelengyéjükbe már színes szatin- és kasmírkendőket vásároltak, s a korábbi, egyenes szabású ing helyett az újabb divatú szoknyákkal

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

harmonizáló színes és fehér „testhezálló", és a sok szoknyára kívül ráboruló, lengén álló, „levesrékliket" varrattak, melyek szabása városi
hatásra vall. Mivel ezt már nem kötötték be a szoknyába, nemcsak a kézelőjét, hanem az alját és gallérját, sőt néha a mellrészét is fehérhímzéssel díszítették. Egyéb szabású ingek, réklik is divatba jöttek.

A korábbi fehér lyukhímzést szintén városi hatásra apróbb lyukú, néha „bekötött liku" fehérhímzés, a laposhímzést a vékonyabb fonállal ám sűrűbben varrott magashímzés, végül a „gyors laposhímzés", a „richelieu" és a színeshímzés váltotta fel.

A hímzés szerkezetében és stílusában évtizedek során lejátszódó folyamatos változás jól nyomon követhető a fehér ingek, „levesréklik" és „röpikék" kézelőinek mintarajzain, díszítésén.

Ekkortájt számos szegény, ám ügyes kezű leány és menyecske élt már a módosabb családok által megrendelt minták előrajzolásából, hímzéséből. Pénzzel, élelemmel, fuvarral fizettek érte, ahogy megegyeztek. „- *Voltak gyelölő asszonyok, azok gyelölték ki mindenkinek. Kinek Ment, kinek ollant. A saját fejük után. Fizettek nekik érte valamit, vagy vittek érte valamit. Ceruzával gyelölték."*

A galamboki Szabó Jánosné így emlékezett: *„Édesanyám volt híres gyelölőasszony. Mindig mondták neki: Juli néni gyelölje le ezt a kis ruhát. Szokott ingelejit, lénzölt (kézelőt), ujját, zsebkendőt meg olyan kis szűk ümögujjra való kis ruhát gyelölni. Kit likszélre, kit meg kis tetőre, levelesre. Rajzolt hosszú lyukakat is... Csak faceruzával rajzolta, soha nem mérte ki, csak írta, gyelöltek, olyan gondolom/orm*án... *"* (1955.)

Komárváros on Horváth Györgyné, Balatonmagyaródon Hajdu Györgyné volt híres „gyelölő asszony". Szegény lány volt mindegyik, de szerettek csinosan, „pompásan" járni, és így gyűjtötték össze a reá valót... Hajdu Györgyné, a későbbi híres neccfűző is azt mondta, hogy a „gyelölés-sel", „singlöléssel" gyűjtötte össze a kelengyéjét. A múzeumnak ajándékozott rajzoskönyvében, melyet 1896-tól rajzolgatott kb. 10 éven át, 162 saját tervezésű különféle mintarajz van. Ebben is nyomon követhetők az új -a kézimunka mintakönyvek és a már nagyon elterjedt „drukkolok" diktálta – divatirányzatok, így a richelieu térhódítása.

Ekkortájt a módos kanizsai és keszthelyi hölgyek között is szokássá vált, hogy

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

kelengyéjüket Karos környéki asszonyokkal hímeztették. Az elődrukkolt ágyhuzatok, asztalterítők, függönyök, fehérneműk stb. hímzéséért a megegyezés szerinti bért fizették.

Az egyes ruhadarabok anyagában beállt változás, a városiasodás az asszonyok haj- és fej viseletében is megmutatkozott. A még mindig fehér, hímzett szélű fejkötőkre egyre többen készítettek fekete selyem fejkendőkből „hátrakötőt", melyet átlósan félbehajtva, a tarkón csupán áthajtva csomóra kötöttek. Két oldalsó sarka, a „füle" némileg előreállt, lelógott. Templomba vagy látogatóba menet e fölé is kötöttek azonban még egy átlósan félbehajtott, színes, bolti fejrevalókendőt, amit viszont az áll alatt csomóztak meg. Az asszonyi fejrevaló ünnepi hármas rétegződése tehát továbbra is megmaradt.

Gyorsan tért hódított a színes kasmír hátrakötő és fejrevaló is, melyet főleg a fiatal menyecskék kedveltek. 1900 táján egy-egy módos leány már 10-15 különféle ünneplő és köznapi fejrevaló kendőt kapott stafírungba selyemből, brokátból, kasmírból, delinből, kartonból, kékfestőből stb.

A hátrakötőt 1900 táján kezdte kiszorítani a már varrónők által szabott, illetve készített „füles- vagy sarkosnecc", melynek formája a szüntelenül változó közízlést követve többször is módosult.

A leányok változatlanul hajadonfőtt jártak. A nagyobbak leeresztett hajukat egy ágra fonták be és pántlikát kötöttek bele. Mások néha kontyba csavarták, s ott kötöttek bele szalagot vagy tűzték meg hajtűvel, hajcsattal. Igyekeztek mindig a legújabb divatot követni. Ennek érdekében a szegényebb ügyes kezű nők bérhímzést és varrást is vállaltak. Singerék pl. fekete bársony fej- és vállkendőket hímeztettek velük megadott minták szerint, azzal a megkötéssel, hogy a hímzésnek olyan egyenletesnek kell lennie, mintha gyári lenne... Munkabér fejében többnyire sima bársonykendőt kapott a hímzőnő.

A viselet e korszakának végét jelentő I. világháború idejéből már számos fénykép is rendelkezésre áll. Ezeken immár szembetűnően egységes e kis néprajzi csoport viselete. Csaknem mindegyik képen ott látható a háborúba induló, vagy éppen szabadságra hazaérkező családfő is.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

3. A viselet alakulásának legújabb szakasza

Az I. világháborút követő évek Karoson és környékén a női viselet további gyors változását hozták magukkal. A módos családok ünneplő viseletében mind általánosabbá vált a színes bársonyszoknya és rékli. A szoknya egyre bővebbé s lerakottá vált, alját pedig tenyérnyi széles piros felhajtóval, „kebellel" látták el. Alatta 8-9 ropogósra keményített fehér gyolcs alsószoknyát viseltek, melyek alját egyre szélesebb horgolt vagy gyári csipke, néha gazdag, újmódi fehérhímzés díszítette. A szoknya elé lekerekített, részekbe szabott kötényt kötöttek. A már korábban is változatos szabású, géppel varratott réklik helyébe gyakran bársony, kasmír vagy selyem blúz került.

Nyáron a vékony anyagokból varrott „átilátszós blúz" alá maguk által „kivarrott" vagy hímeztetett mellénykét, puruszlit vettek fel. Ez az új viseleti darab ugyan már az 1900-as évek elején kezdett tért hódítani, de akkor még főleg a fehérhímzés különféle változataival varrták ki.

A divathullámok gyors változásában része volt a mezőgazdasági árukereskedéssel együtt járó utazásoknak, majd a „Gyöngyösbokrétának", a mind kedveltebbé váló kézimunkaújságoknak és az iskolában tanultaknak is. Tény, hogy a fiatal lányok és menyecskék még az 1950-es években is büszkén viselték a meleg, nyári napokon az újabb és újabb színes hímzésű „puruszlikat és az ugyancsak többszínű fonállal kivarrott, rövid ujjú ingeket.

A hűvös napok beköszöntével a blúz fölé kötött kasmírkendőt ki-ki szintén ízlése szerint rojtozta. Aki tehette, nagy ünnepeken viselt, anyjától örökölt drága, fekete bársony váll- és fejkendőjét is új divatú színes hímzéssel élénkítette. Másként illett ugyanis felöltözni a nagy egyházi ünnepeken, és másként a különféle családi, társadalmi összejövetelek alkalmával.

1920 táján vált szinte általánossá az immár fehér gyári zsebkendők, sőt a jegykendők többszínű laposhímzéssel történő kivarrása is.

Legjelentősebb átalakuláson azonban az asszonyi fejrevaló: a kezdetben hátrakötőből készített, részekbe szabott „necc" ment át. Ezeket már nemcsak a régi selyem – esetleg kasmírkendőből szabták ki, hanem más anyagokból is, például a szoknya kötény által takart elejéből.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ennek a neccnek kezdetben volt még hátul egy kis tarkóig érő sarka, ami évről évre rövidebb lett, a felette lévő szalagcsokor pedig mind nagyobb. 1920 körül azután általánossá vált, hogy a necc hátsó részére széles szalagból hatágú csokrot varrtak.

Ezen új típusú fejrevalóknak az arcot övező „elejét" 1910 körül kezdték el keskeny, majd mind szélesebb csipkeszalaggal vagy gyárilag gyöngygyei fűzött tüllszalaggal, „gyöngysinyórral" díszíteni. Ezt újabb és újabb változatok követték, mint pl. a „kötött necc", mely tartós divatnak bizonyult.

Új fogalomként jelent meg a „neccfűző asszony"...

Karos környékén sok történet járja, miként vált a gyöngyösnecc olyanná, amilyenné... Egy biztos: a közízlés formálta, alakította, a sok ügyes neccfűző asszony pedig megvalósította az elképzeléseket.

A karosi és környékbeli nők viselete az 1930-as évek vége felé, a „Gyöngyösbokréta" korában volt a legpompásabb. Ekkortájt a boltokban vevőre talált a legdrágább bársony- és kasmír vállkendő is, akkor is, ha több napszámmal kellett a reávalót előteremteni.

Tény, hogy a karosi, a magyaródi, a komáromi gyöngyösnecc fogalommá vált, és lelkük mélyén sokan sajnálják ma is, hogy az életforma rohamos átalakulása elsöpörte a régi lakodalmi szokásokat, így a gyöngyösneccel történő „kontyolást", az asszonnyá válás jelképét is. Az utolsó népviseletben tartott esküvő 1960-ban volt Karoson.

Az akkori fiatal menyecskék sok, pompás viseleti darabja néhol még a szekrények mélyén várja, hogy egy-egy színdarab vagy egyéb szereplés alkalmával valaki magára öltse őket, az öregek azonban többnyire ebben temettetik el magukat.

E kötet megszabott keretei között nincs mód arra, hogy bővebben foglalkozzunk a női viselet szerteágazó témájával. De akit érdekel, elolvashatja a reá vonatkozó szakirodalmat, s a Thúry György Múzeum adattárában is több pályamunka ismerteti a legtehetségesebb neccfűző asszonyok életútját, munkásságát.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

II. A férfi viselet alakulása az 1850-es évektől kb. 1920-ig

A férfi viselet alakulásának ismertetése jóval könnyebb, mint a női viseleté volt. Két jól elhatárolható korszaka különböztethető meg, bár az egyes nemzedékek között itt is jelentős eltérések észlelhetők.

1. A fehér vászonöltözet, azaz a „gatyás" a hozzávaló egyenes szabású inggel és a „gurcsigombos", fekete posztómellénnyel.
2. A már gyári kelmékből szabott és varrott, részben készen vett polgárias öltözet.

Az általam ismert legkorábbi ünneplő vászon viseleti darabokat az 1850-es években, a legújabbakat 1900 táján varrták stafírungba. Igaz, az 1800-as évek elején is vászoningben és gatyában jártak a karosi férfiak, de hogy azok miként néztek ki, nem tudjuk pontosan.

A köznapi viselet általában „4 szeles" - többnyire kendervászonból szőtt - gatyából és vászoningből állt.44 A gatya elé időnként ugyancsak fehér - durvább munkákhoz kékre festett- kötényt kötöttek. Utóbbi esetben gyakran szűkebb, 2 szeles gatyát vettek magukra. A kötény mindig 1 szeles volt.

Az ünneplő gatyát 6-7 szél vegyes- vagy lenvászonból varrták. Előbbi esetben mindkét gatyaszárhoz 3 és *Vi* szél vászon kellett, melyeket erős házi cérnával öltögettek egymáshoz. A két gatyaszár közötti „ülepet" négyszögletes vászondarab alkotja. Ezután a derékrészt 4 ujjnyi szélesen visszahajtották, és az így létrejött „pártán", „korcon" elől nyílást hagytak. Itt fűzték be a gatya hosszú „füzejét" azaz a „gatyamadzagot". Utóbbit „gatyamadzagszövő-tábla" segítségével sok asszony maga készítette.

A gatyaszárak alját szálhúzással, „siprikálással", „suprikálással" cifrázták, majd duplán rojtozott vászoncsíkot toldottak hozzá. Az ünneplő darabokra természetesen nagyobb gondot fordítottak, az alját szélesebben cifrázták.

Egy kitűnő és módos adatközlőm 1972-ben így emlékezett vissza nagyapja - évtizedeken át kegyelettel megőrzött - vászon viseleti darabjainak történetére, „életére":

„- A Kulcsár papa 12 fehér gatyát kapott staférungba, volt sok négyszeles, több ötszeles, két hatszeles és egy hétszeles. A mama mind elbontotta, és lepedőket varrt belőlük. Csak ez maradt meg, a legszélesebb. Bő gyojcs-üngöt meg vászonüngöt hordott hozzá. A Kulcsár papa kb. 1930-ig hordozta ezt.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A gatyát a mama is le tudta szedni, de legtöbbször a szomszédban a Kati néni szedte le... Gyei is van rajta... "

A férjhez menő leány, a menyasszony mindig vitte magával ládájában a vőlegény részére „párban" készített ingeket, gatyákat is. „- *...Mikor férjhez ment egy lány, akkor nekiálltak a rokonyok, szomszédok mind vórni (varrni) neki. Anyám, meg egy másik szabta ki... Valamelyik barátnőm gyelölte le... 4-5 hét alatt el köllött készíteni mindent. Segített egyik a másikának. 7 ümögöt és 7 gatyát hoztam, a gatya mind igen szép vót, három ing szedett ujjú vót, kivarrott, vászonyból..., a többi ümög gyojcs vót. Ilyenkor többnyire eljött a vőlegény anyja is, aki meghozta a mértéket. Aztán körülülte a rokonság a pipicset, a lámpát, s szaporán öltögettek éjszakákon át, hogy a menyasszony büszkélkedhessen a sok szépen légy elölt, kivárt ümöggel, gatyával."* (1953.)

A fehér vászoning szabása az 1870-es években már vállfoltos és pálhás, a mellrészen gombolódó, galléros, bőven ráncolt ujjú és kézelős volt *(14. rajz).* Az ünneplő darabok mellrészét „elejét" és kézelőjét szabadrajzú fehérhímzés és szegőzések díszítik. Ezek szerkezete, módja és mintakincse Karoson és környékén feltűnően egységes, s szinte valamennyi a népművészet egy-egy remeke.

Ennek bizonyságaként 2 olyan ingelej hímzésének részletét mutatom be melyeket több hasonló inggel együtt a komárvárosi Varga család őrzött meg a nagyanya 1890 körül készített kelengyéjéből.

E vászoningek többségének hímzését szintén a „gyelölő asszonyok" rajzolták elő, akik ezúttal is szinte versenyeztek egymással, ki tud újabb és tetszetősebb mintákkal, szabásbéli újdonságokkal előrukkolni. Ezek aztán vagy megnyerték az asszonynép tetszését, vagy nem... Néha a menyasszony maga is megkísérelte saját tervezésű hímzésekkel elnyerni a jövendő anyós elismerését.

Az ing gallérja köré ünnepnap - mintegy nyakravalóként, nyakkendőként - fekete selyemkendőt csomóztak. Ezt sokan még öregkorukban is viselték.

Az inget bekötötték a bőgatyába. E vászon viseletet „emberemlékezet óta" - állították egybehangzóan a karosiak - fekete posztóból szabó által varratott, elől díszes fémgombokkal gombolódó, „gurcsigombos" mellény vagy „gurcsis puruszli" egészítette ki. Ez legénykoruktól illette meg a férfiakat. Sajnos, csak néhány darab maradt

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

belőlük az utókorra, mert a szüreti felvonulásokon, a Gyöngyösbokréta rendezvényein, a színdarabokon elviselték őket, vagy gazdájukkal a sírba kerültek. Ráadásul csak a módosabb családoknak volt arra pénze, hogy több mellényt csináltassanak a kiskomáromi vagy a helyi szabóval.

Télen, akinek tellett rá, vastagon bélelt posztó dolmányt viselt hasonló csizmanadrággal. Mindehhez keményszárú, oldalvarrott csizma és fekete posztókalap illett. Az esküvőkor kapott ruházatot egyesek hagyományőrző adottságuk, anyagi helyzetük szerint néha halálukig viselték. Mások ugyan áttértek az új divatú öltözködésre, ám aratáskor, kaszáláskor azok is vászonruhát - inget, és gatyát - öltöttek magukra. Egyesek meghagyták családjuknak - miként 1953-ban a 83 éves karosi Polc Antal is -, hogy „siprikált, rojtos gatyájában és vászon ümögjében" temessék majd el. Emiatt nem járult hozzá, hogy családja ezeket a temetésre már összekészített ruhadarabokat eladja a múzeumnak.

A fiúgyermek 5-6 éves korában kezdte viselni a keresztanyjától többnyire a keresztelő után ajándékba kapott „első széles gatyát a férfi módra kivarrott kis ümöggel együtt." Ünneplő ingeit, gatyáit ettől kezdve anyja, nagyanyja vagy keresztanyja varrta mindaddig, amíg meg nem nősült. Egy-egy nagygazda fiacskája „gurcsigombos" mellénykével is büszkélkedhetett. A már városias divat szerint öltözködő keresztszülő azonban a hideg napokra való posztóöltönyt is megvette keresztfiának egy pár csizmával.

Az utolsó kézzel varrott, hímzett vászon ruhadarabokat eddigi ismereteink szerint 1910 táján készítették e vidéken, ám többnyire csak „egy párt", gondolván, hátha szükség lesz rá valamikor.

Az 1950-es években még csaknem minden idős házaspár meg tudta mutatni a vőlegény számára egykor készített vászoninget és gatyát, melyet a férj vagy már legény fiúk, esetleg a vőjük farsang idején fel is vett maszkázni.

A szekrényekben felhalmozódott sok régi gatyát és inget – főleg az anyaghiányos, háborús években - szétfejtették, s lepedőt, törlőruhát varrtak belőlük. Az ingek hímzett mellrésze pedig, nem is ritkán, súrolórongy-ként végezte életét.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Mivel az 1900 után rohamosan tért hódító, immár hátulvarrott, keményszárú csizmás és szabó által varrott, posztó, illetve szövet öltöny különösebb jellegzetességet nem mutat már, nem foglalkozom velük.

Válogatás Zalakaros és vidéke népszokásaiból

A népéletnek alig van nehezebben áttekinthető területe a népszokásoknál. Beszélhetünk

- a naptári év ünnepeihez illetve az év jeles napjaihoz kötődő szokásokról;
- az emberi élet fő állomásaihoz: a születéshez, házassághoz, halálozáshoz;
- a különféle munkákhoz;
- a történelmi és társadalmi ünnepekhez fűződő szokásokról stb.

Lehet az egyes szokásokat és azok változásait korcsoportok, nemek szerint is vizsgálni. Más volt például egy-egy kelengye tartalma az 1870-es években, más 1900, majd 1930 táján. Más a jegyesek öltözete, az új asszony kontyolása 1900 és 1930 körül, amikor már a gyöngyös necc került a menyecske fejére. Hosszú oldalakat vett volna igénybe a velük kapcsolatos mondókák, dalok lejegyzése, ám erre ezúttal nincs lehetőség. Ezért, helyesebb néhány e vidékre jellemző, nagy múltú, a naptári évhez fűződő termékenység-varázsló, a jó egészséget „biztosító" népszokást kiválasztani és ismertetni.

December 13., Luca napja

A téli ünnepkör népszokásai közül elsőként a Luca-naphoz fűződőket emelem ki, melyeknek célja a következő naptári év jó termésének biztosítása. Luca napja egyúttal asszonyi dologtiltó nap is volt.

Kertész József 1900 táján így számolt be a komárvárosi „kotyolók-ról": *„Hajnalban a kotyoló suhancok egyenesen a favágítóhoz mennek s onnan egy tuskót vagy hasáb fát visznek a pitvarba, ahol ráülnek és „kotyónyi" kezdenek:*

„Lucza, Lucza, kitty, kottyl
Gelegenye kettő,
Az én monyam is kettő! Stb.
ollan magos legyen a keetek kendere,
Mind a templom tornya,
Lucza, Lucza, stb.
A keetek tiktya tojjék

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A másé megf...sék."

Itt a háziasszony kukoriczát hint a tuskó köré, aztán ráereszti baromfiait, hogy jó tojók legyenek."

Galambokon ugyancsak 1900 táján így jegyezték le a lucázást: *„Két-három fiú kora reggel megjelenik a favágítónál és onnan egy jókora tuskót behengerget a szobába. Ha az ajtó mögött elhelyezte, ráül, aztán hangosan rákezdi:"*

„Kitty, kotty, kitty, kottyl
Adjon isten bé bort, bé búzát,
Léleküdvösséget legtöbbet, legtöbbet."

Ezután az ajtót könyökükkel döngetik; erre a gazdasszony kukoricát szór rájuk, a legénykék pedig folytatják mondókájukat:

‚Akkora szalonnája legyen a kietek disznajának,
Mint ez az ajtó, ajtó!
Kitty, kotty, stb.
Annyi csirkéje legyen a gazdasszonynak,
Mind égen a csillag,
Földön a fűszál, fűszál!
Kitty, kotty, stb.
Adjon Isten egy rongyos óllat
És bele száz apró malacot!
Kitty, kotty, kitty, kotty!
Adjon Isten bé bort, bé búzát,
Léleküdvösséget legtöbbet, legtöbbet.

E régi népszokás időállóságát bizonyítja, hogy 1953-ban nekem is sikerült Zalakaroson Pfeifferné házában kora reggel lejegyeznem három legényke Luca napi mondókáját. Előtte udvariasan kopogtak az ajtón és megkérdezték: - „Szabad-e kotyóni?" Az igenlő válaszra szalmát, aprófát szórtak a tyúkól elé, térdüket felhúzva ráültek, és éneklő hangon elmondták az alábbi szöveget:

„Luca, Luca kitty, kotty
Gelegenye kettő,
Három, a pálinkát várom!
Ha nem adnak gyümölcsöt, levágom az üstököt!
Kitty, kotty, kitty, kotty ... stb.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ha nem adnak diót, elvisszük a hízót!
Kitty, kotty, kitty, kotty ... stb.
Ha nem adnak pálinkát, levágom a gerendát!
Kitty, kotty, kitty, kotty ...
Ha nem adnak szalonnát, elvisszük a hízóját!
Kitty, kotty, kitty, kotty ...
Luca, Luca ... van-e szíva, körte,
Hozza le a Böske, öntse le a fődre,
Onnan szedjük össze
Kitty, kotty..."

Jutalmul szalonnát kaptak kenyérrel, hagymával és egy pohár borral, majd tovább mentek.

Többen is elmondták, hogy hajdan - ahol nem kaptak semmit -, egyesek a fatönköket, melyeket az udvaron találtak, az ajtóba hordták, majd nagy hangosan visszavonva jókívánságaikat, szitkozódva továbbmentek.

Némely leányka a lucázók által ott hagyott forgácsból néhány darabot a köténye alá rejtett, hogy este a párnája alá dughassa. Abban bízott, hogy megálmodja majd, hogy ki lesz a férje.

A téli ünnepkör ezen jeles napján ügyeltek arra, hogy ne legyen női látogató, és semmi ne kerüljön ki a házból. Semmit nem adtak kölcsön, a boltba se igen mentek, hisz ahhoz is pénzt kellett volna kiadni. Tilos volt varrni, mert úgy hitték, hogy a tilalmat megszegők tyúkjai nem tojnak többé.

A gazdasszony ebéd után kicsit lefeküdt, s ha férfi vendég érkezett, leültette és beszélgetett vele, hogy a tyúkok is nyugodtan üljenek majd a tojásokon, és sok csirkét keltsenek ki.

Arra a legidősebbek sem emlékeztek vissza, - vagy nem akartak -, hogy Karoson bárki is készített volna Luca-széket... „Ki is zavarták volna az éjféli miséről, ha egy legény Luca-székkel állított volna be a templomba..." - mondták. A betlehemezés.

A karácsonyi ünnepkör egyik legjelentősebb népi játéka, népszokása Karoson és széles környékén is a betlehemezés volt, mégpedig annak pásztorjáték jellegű változata.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az 1953-ban már igen öreg Pölc Antal nagyapjától tanulta meg a betlehemes játék mondókáit, tréfáit, énekeit. Tőle örökölt egy kifordított bundát is, amit „első pásztor"-ként magára öltött mindaddig, amíg be nem sorozták. Akkor egy rokon legénykének adta át e szerepét a bundával együtt.

Elmondta, hogy karácsony előtt kb. egy héttel hozták le a padlásról a még apja készítette betlehemet. Szépen kitakarították, a régi hímzett ingek, kendők csipkéivel kicifrázták, szentképekkel feldíszítették. A jászolban fekvő kis Jézus alá tiszta fehér lepedőt tettek, Szűz Máriára pedig fehér, slingelt váll- és fejkendőt kötött a keresztanyja, aki szegény asszony volt, azért sokat slingelt a nagygazdák leányai részére meg Kanizsára. Efféle függönyt akasztottak a fából összeszegezett, pajtaféle betlehem elé is. Amikor ezzel elkészültek, összehívták a pajtásokat (öt-hat 10-12 éves fiút), és begyakorolták a mondanivalót és amit énekelni kellett. Csöndben készültek, hogy más „bandák" ne előzzék meg őket, mert egy-egy házhoz ugyanazon nap legfeljebb két csoportot eresztettek be.

Mikor jól tudták a mondókákat, a pásztorok kucsmát, kifordított bundát vettek fel és elindultak a betlehemmel. Azokhoz a házakhoz mentek először, ahol az előző években is szívesen fogadták és megvendégelték őket, mivel a kisgyerekek mindig örültek jöttüknek.

Kopogtak, lócsengővel csengettek, majd az első pásztor megkérdezte:

„Be szabad-e hozni a betlehemi Jézuskát?" Mikor mondták, hogy igen, belépett és azt mondta.

„Én szerencsés pásztor Betlehemből jöttem,
hogy Messiás jöttét nektek bejelentsem.
Született atyánknak egyetlen egy fia,
Az emberi nemnek kegyes megváltója."

Ezután, akik kint voltak még, s akik már bent, együtt elénekelték a „Csordapásztorok midőn Betlehembe..." kezdetű szenténeket. Majd az első pásztor mondta:

„Jöjj bé te pásztor!" A második pásztor ezt mondta:

‚Most megmondom, hogy mi járatban gyüttünk,
hogy Jézuskát Betlehemben együtt imádjuk.
Jöjj bé te is öregapám."

Erre nagy nehezen bebotorkált a kóc-szakállas „öreg pásztor", és ezt mondta:

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

„Sült tökös, szüköcsös, szalonnás jó estét!
Adjon nekünk szegény éhes pásztoroknak
Sült kolbászt, pogácsát, no meg egy-két krajcárt...
Addig meg, míg hozzátok, hadd aludjunk kicsit... "

Ezután a pásztorok ledobták a földre a kabarjukat, és hangosan horkolni kezdtek. Ám az angyal - ha az nem volt, az első pásztor - hamar elkezdte énekelni a

„Pásztorok hol vagytok, talán még alusztok... "

kezdetű karácsonyi éneket. Erre a pásztorok ásítozni, nyújtózkodni kezdtek, aztán az első megkérdezte a másodiktól:

‚Hát te pajtás, mit álmodtál?" - Az ezt felelte:

„Azt álmodtam, hogy a gazdától egy nagy darab kolbászt
és egy csutora bort kaptunk..." Az öreg pásztor ekkor közbeszólt:

„Én azt álmodtam, hogy 10 fillért meg pogácsát kaptunk... " Ezután átvették a gazdától az ajándékot, amit a tarisznyába tettek, majd boldog karácsonyi ünnepeket kívánva rákezdtek a búcsú-énekre:

Nosza tehát induljunk, induljunk, muzsikával ballagjunk...", majd énekelve tovább mentek.

Karosban az 1950-es években volt utoljára betlehemezni többek között Bendicsek Ferenc és néhány pajtása. Akkor azonban sokkal kevesebb gondot fordítottak már a betlehem díszítésére, ami főleg színes krepp-papírral történt. A „pásztorokat" sem tudták teljes számban összeverbuválni, s a mondandó és az énekek begyakorlására sem fordítottak elég gondot, így az élmény és a várt adomány is szerényebb volt a reméltnél.

A karosi Újmajorban született Nagy Jánosné az uradalmi cselédek karácsonyi ünnepvárására emlékezett vissza a közelmúltban igen szemléletesen. (1997.)

Elmondta, hogy apró leánykaként izgatottan várta, hogy testvérbátyja (Foki Ferenc) és édesanyja advent első vasárnapján elővegyék végre az évről évre gondosan becsomagolt, kb. 60x80 cm méretű, tornyos betlehemet.

Kitakarították, mohával kibélelték. Azután a kukoricaszárból és csuhéból készített Szentcsaláddal, pásztorokkal és a körülöttük elhelyezett barmokkal benépesítették, majd feldíszítették.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Amikor ezzel elkészültek, összehívták a szokásos csapatot, és esténként hol Karosba, hol Kiskomáromba indultak betlehemezni. 5-6 legény: a három „pásztor" és két „angyal", akik a betlehemet vitték. Csak egy idősebb, nős ember volt közöttük, Mozsolics István, az „öreg pásztor", aki tréfáival mindig nagy tetszést aratott. Közben az alább felsorolt kezdetű karácsonyi dalokat énekelték:

Csordapásztorok..., Pásztorok keljünk fel..., Pásztorok, pásztorok örvendezzünk..., Nosza tehát induljunk..., Fel nagy örömre..., Mennyből az angyal...

Valamennyien uradalmi cselédek illetve azok gyermekei voltak, Mozsolics pl. egy ökrösfogattal járt dolgozni. Az adományokon megosztoztak. Ez a kis csapat 1952-ben volt utoljára betlehemezni, mert akkor közülük kettőt besoroztak, a többiek pedig különféle gyárakba mentek dolgozni. Új csapat nem szerveződött helyettük, mert „a politika rossz szemmel nézte, hogy a volt cselédek még mindig betlehemeznek".

A regölés is egyike legősibb népszokásainknak. Eredete a pogány hitvilágig, (a sámánok révüléséig) vezethető vissza, és a téli napforduló megünneplésével hozható kapcsolatba. Célja többek között termékenységvarázslás, az egymást szerető fiatal párok összeboronálása valamint adománygyűjtés volt. Karoson és széles környékén is jártak a regölők, sőt Garaboncról, Komárvárosról, Nagyrécséről 1899-ben készített fényképek is maradtak fenn róluk.

Az 1930-as években karácsony és újév között több regős csoport járta még e vidéket, sőt a galamboki „bokrétások" (Gyöngyösbokréta) 1932-ben, a kiskomáromiak pedig 1934-ben be is mutatták országjáró kőrútjukon a később említendő pünkösdöléssel együtt.

A sikereknek és elismeréseknek bizonyára része volt ezen archaikus népszokások fennmaradásában, további virágzásában. Az újmajori cselédek fiai - ugyanazok, akik betlehemezni is szoktak - 1952-ig újév táján regölni is eljártak. A legények egyike szőrével kifelé fordított subát viselt, egy másik a nagy láncosbotot cipelte magával - amit szüntelenül rázott és csörgetett -, egy harmadik pedig a köcsögdudát tartotta a kezében. Közeledtükre, a zenebonára felfigyelt az egész környék.

Ha a kiszemelt házhoz értek, jól megrázták a láncos-botot és engedélyt kértek a regölésre.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ha bebocsátották őket, köszöntek, majd a köcsögdudát tartó legény elkezdte a disznóhólyaggal bevont tejesfazék rázóbotját ütemesen le-fel húzogatni, s közben rákezdtek mondókájukra. A láncosbottal verték hozzá a taktust.

A zalakarosi Adorján Péter 1953-ban így énekelte el Péczely Attilának a legénykorában pajtásaival együtt oly sokszor eljátszott regölést:

1. sz. kotta: Hej, regö rajta...

Amikor befejezték, megvendégelték őket, s a gazda tehetségéhez mérten pénzt is adott nékik. Egy-egy este - mondta Adorján - három, legfeljebb négy házhoz térhettek be, mert a vendégeskedéssel eltelt az idő.

Két évvel később ugyancsak Péczely az alábbi szöveggel vette fel Galambokon immár magnetofonra ezt az ősi népszokásokból táplálkozó, ritmikus, zenés játékkal kísért mondókát:

2. sz. kotta: Eljöttünk, eljöttünk...

1954-ben egy kanizsai gimnazista leánykának sikerült ugyancsak Galambokon a regölés szövegének egy, a fentieknél jóval teljesebb változatát is lejegyeznie:

1. Eljöttünk, eljöttünk szent István szolgái Régi szokás szerint meg akarjuk tudni Mit akarnak adni? Szabad-e regélni?

Ha beeresztenek, becsiszegünk, csoszogunk Nyírfakéreg bocskorunk, hajdinaszár nadrágunk Haj, rege rajta, azt is megadhatja az a nagy Úr Isten!

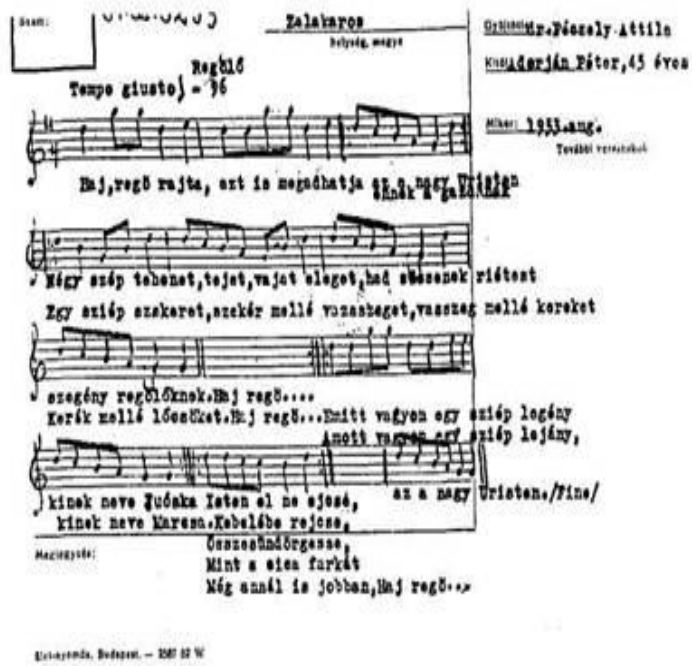

1. sz. kotta

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE
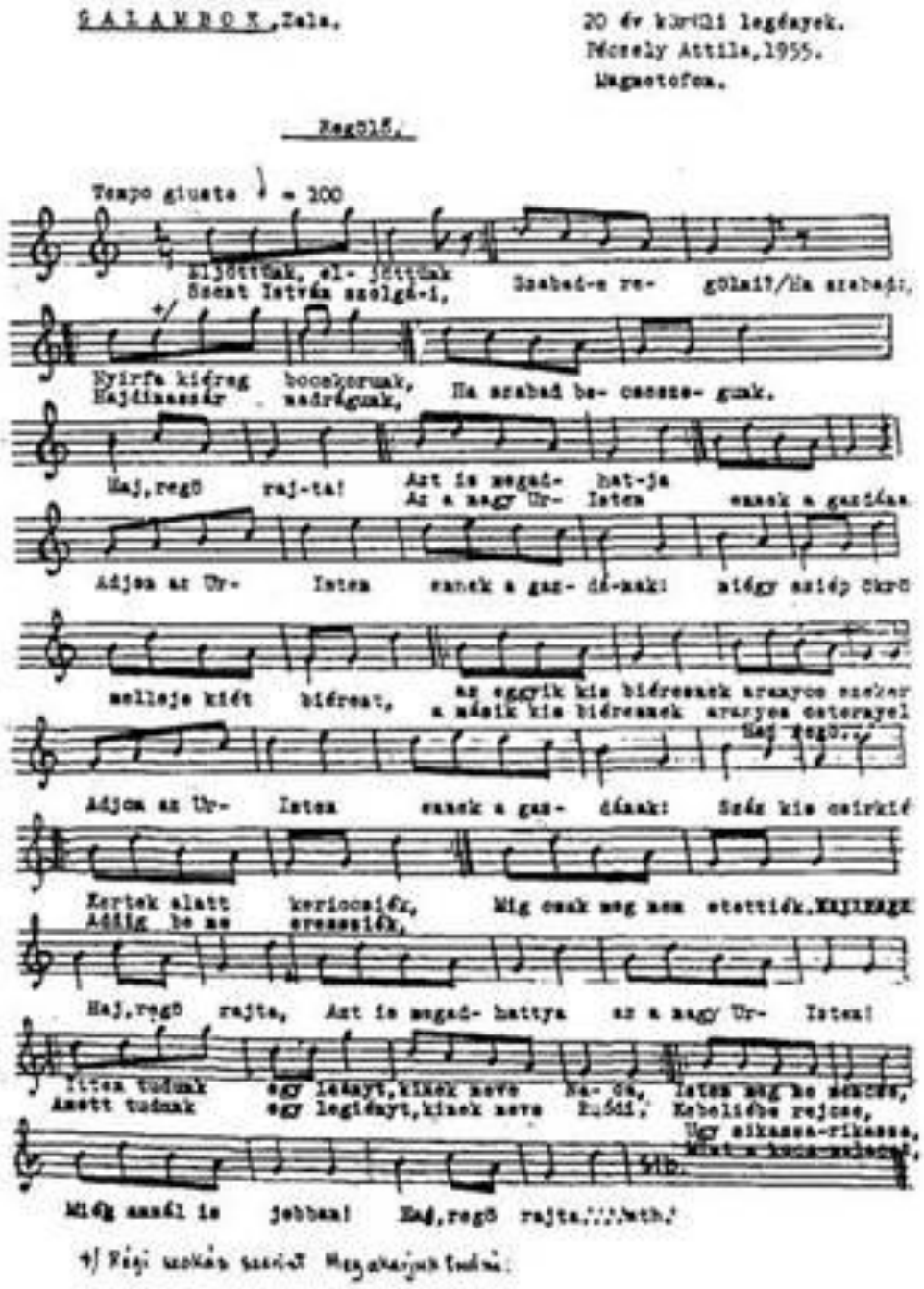
2. sz. kotta

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Adjon az Úr Isten ennek a gazdának egy szép pázsitot
Azon legeltessen csodafiú szarvast
Csodafiú szarvasnak ezer ága-boga Ezer ága-bogán ezer mise gyertya
Haj rege rajta...

Adjon az Úr Isten ennek a gazdának 100 öles pajtát,
Száz öles pajtához száz szekér szénát
Száz szekér szénához hat jó ökröt
Hat jó ökör mellé három jó bérest
Haj regő rajta...

A nagyobbik béresnek arany ostort, szekeret,
A középső béresnek aranyigát szegeket,
A kisebbik béresnek arany ösztöke nyelet
Haj regő rajta...

Adjon az Úr Isten ennek a gazdának négy szép tehenet
Tejet, vajat eleget, had süssenek rétest szegény regölőknek
Haj regő rajta...
Adjon az Úr Isten ennek a gazdának 3 óllat, 7 szép disznót
Az alá sok malacot, egyik ólból kifusson, s a másikba
Befusson. Harmadikba 100 jusson.
Haj regő rajta...

Adjon az Úr Isten ennek az asszonynak 100 kis csirkét,
Kertek alatt kerítsék, addig be ne eresszék,
Míg csak meg nem etették.
Haj regő rajta...

Adjon az Úr Isten ennek a gazdának bort,
Búzát, békességet,
Fűt, fát, szép feleséget, Pipát, dohányt,
kostököt,

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Reggel fölöstökömöt. Haj regő rajta...
Itten tudunk egy leányt kinek neve Marcsa,

Amott tudunk egy legényt kinek neve Jóska
Isten meg se mentse, kebelébe rejtse,
A kert mellé szorítsa, ott sikassa, rikassa,
Mint a koca malacát, még annál is jobban.
Bele zsugorítsa, bele penderítse
Mint a róka farkalikba, még annál is jobban...

Haj regö rajta ...
Ágyba fekszik a gazda 1000 pengő az oldalán
Fele szegény regölőké, fele a gazdáé
Haj regő rajta ..."

Varga Valériának - sajnos - magnója nem volt, kottázni pedig nem tudott... Így a regölés dallama nem maradt meg az utókor számára.

A pünkösdi királynőjárás

Pünkösd a keresztény egyház egyik legfőbb ünnepe, mely a húsvétot követő 50. napon kezdődik. Ez a mozgó ünnep egyúttal évszázadokon át a tavaszi és nyári napforduló ősi európai szokásainak és hiedelmeinek tovább élésére is szolgált. Közülük Karosban és környékén a „pünkösdi királynőválasztás", másképp a „pünkösdi királynéjárás" volt a legemlékezetesebb.

1953-ban Csöndör Kálmánná és Németh Józsefné így emlékeztek vissza iskolás koruk (11 évesek voltak akkor) ezen jelentős eseményére: *„ - Megbeszéltük mi, lányok az iskolában, hogy gyertek lányok, elmegyünk pünkösdöt járni, keresünk egy kis pénzt. Kilencen mentünk. Kettő vitte a kosarat (az ajándékoknak), kettő a királynét kísérte, kettő volt a „házhoz bejáró", meg volt két „lógó". - Nékik nem kellett semmit tenniök, csak éppen velünk voltak -, meg a kis királyné. Akik a királynét kísérték, közrefogták, az a kettő volt a legerősebb, a királynéhordó, mert azok emelgették. Délben mind felöltöztünk fehér ruhába, meg koszorúsán.*

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Mírtuszkoszorúval, az elsőáldozásival. Összementünk egy házhoz és onnét mentünk házról házra. Aztán a „két házhoz bejáró" megkérdezte:

„El szabad-e a maguk becsületes házánál a pünkösdi éneket mondani?" Ha azt mondták, hogy igen, csak mondjátok, akkor nekiláttunk énekölni kint az udvaron, a ház előtt:

„A Pünkösdnek jeles napján
Szentlélek Úristen kiküldötte az apostolait
Melyet Krisztus ígért vala.
Akkor az ő tanítványi
Mikor méné Menyországba
Mindenek láttára., Tüzes nyelveknek bugása Úgy, mint szeleknek zúgása. Akkor a kis királynét fölemeltük, és azt mondtuk:

„Ekkora nagy kendergyök legyen!" Háromszor mundtuk, hogy „ ekkora, ekkora" - ahányszor felemeltük. Volt, hogy négyszer is felemeltük... Ha kicsiny volt a királyné és könnyű, többször, ha nagy és már nehezebb, akkor csak egyszer, kétszer. Összefogtuk a két kezünket, úgy emelgettük.

Mikor elköszöntünk és a háztól elmentünk, azt mondtuk: „Már mi nekünk el köll menni, csillag után köll sietni, mert a csillag nem vár minket, mindörökké ámen!" De ezt már menet közben mondtuk.

Utána, dél felé, mikor már megéheztünk és tele volt a kosarunk valaki befogadott bennünket, hogy ehessünk. A pünkösdölőket befogadtuk sokszor mi is, később is. egyszer egyik háznál voltak, máskor másiknál. Ahol voltak, ott kaptak egy kis pogácsát és táncoltak is... Meg akkor kaptunk néhol lisztet is, tojást is, vagy egy pár fülért... Ami tojást kaptunk, azt eladtuk, aztán fölosztottuk az árát és ami megmaradott, abból - ahol befogadtak bennünket - sütöttek nekünk pogácsát. Soha nem a szülők, hanem valahol, ahol pünkösdöltünk. Erre úgy számítottunk, hogy vittünk poharakat is zsírnak. És utána volt ott egy kis bálunk... Ezt mi is csináltuk olyan 10-13 éves korunkig."

Özv. Soós Jánosné 1953-ban a pünkösdi köszöntő egy másik változatát is elmondta Karosban. Lekottázni, sajnos, nem tudtam, magnóm pedig nem volt.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

„Nagyon szép az áriája", emlékezett elégedetten Soós Jánosné. Majd folytatta: *„Én, mikor ollan kislán voltam, már mentem... Kérdőnek is voltam, meg királnét is emelgetni. A kis királné kevesebbet kapott, mint a többi... Egy-egy tojást kaptunk, ahol nem volt tojás, ott pénzt adtak. Ha kaptunk tojást, azt mondtuk, „ az Isten fizesse meg ". Ahol nem kaptunk semmit, azt, hogy „Düllön el a kender, soha föl ne keljen!" Mert akkoriban minden háznál termeltek kendert. Akkor még széles gatyában, hét szé gatyában jártak az emberek..."*

Péczely Attila - akivel nemsokára elbeszélgettem e szép, számomra akkor még ismeretlen népszokásról, hamarosan lekottázta és elküldte a pünkösdölés „áriáját" (lásd *3. kotta:* A pünkösdnek jeles naptyát ...1953.).

Elmondta, hogy már gyermek korában elbűvölte e falvak fiatal leányainak színpompás pünkösdi viselete, melyben - amikor kijöttek a litániáról - énekelve-táncolva „liláztak" örülvén a tavasznak... Megemlítette azt is, hogy 1925 pünkösdjén - amikor Kodály Zoltán éppen náluk vendégeskedett - kora reggel bekopogtak hozzájuk a leánykák, és az alábbi köszöntőt énekelték:54 (lásd *4. kotta:* A pünkösdnek ... 1925.).
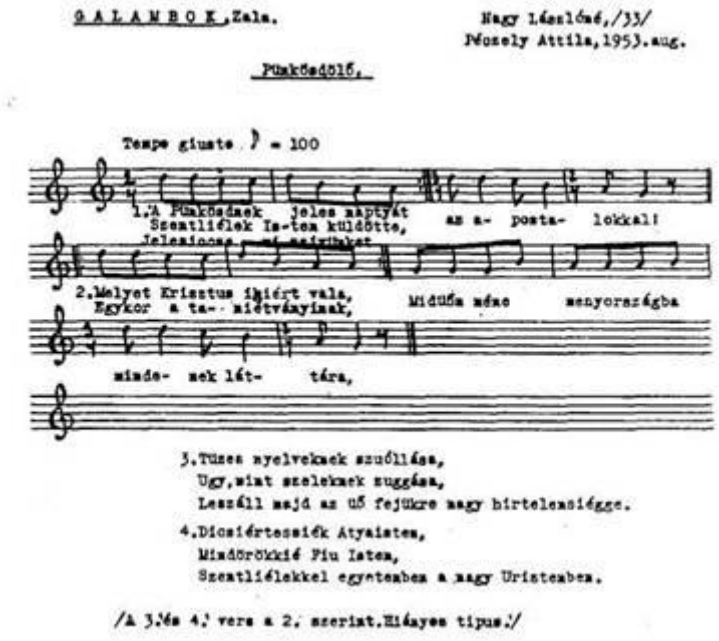
3. sz. kotta

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE
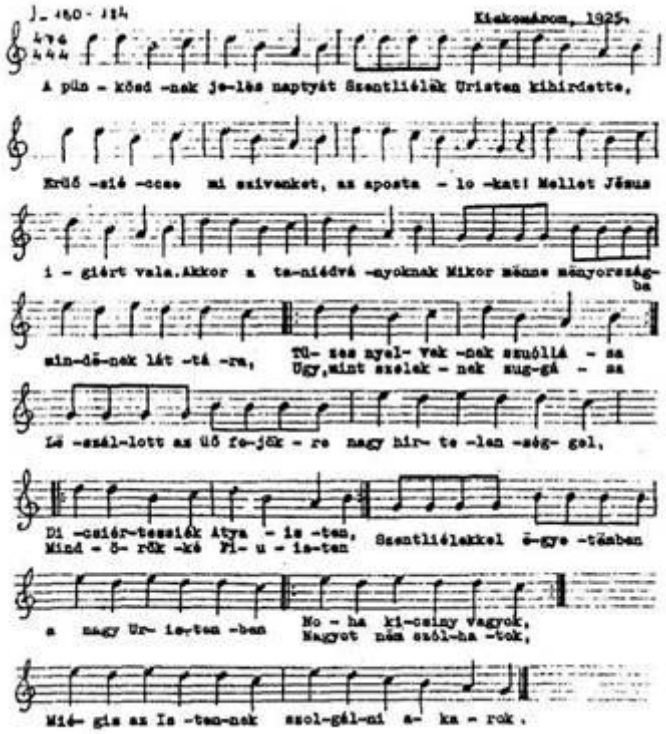
4. sz. kotta

Később többen is visszaemlékeztek az alábbi pünkösdi köszöntőre, amit már nem énekeltek, inkább csak szavaltak a leánykák:

„Nem *anyától lettem,*
rózsafán termettem,
piros Pünkösd napján
hajnalban születtem.
Segítsék a királynénkat,
Szép kis asszonyunkat:
Pár tojással vagy kaláccsal,
Kis pénzmagocskával."

A mondóka után a leánykát ezúttal is magasra emelték vagy a levegőbe dobálták, miközben kiáltották: *„Ekkora kendergyük nőj jön"* vagy *„ekkora legyen a kendergyük".* Aki pedig nem termelt már, annak néhány szóval bőséget és gazdagságot kívántak az adomány reményében.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

8. A hajdani pásztorok és a betyárok kapcsolata Karoson és környékén

Zalakaros tágabb környékén még az 1950-es években is élénken élt az idős emberek emlékezetében a betyárvilág. A hajdani rideg- és félrideg állattartás s a vele kapcsolatos pásztorélet ugyanis sajátos életformát igényelt, melynek következtében számos pásztor kapcsolatba került a betyárokkal. Okai a földrajzi környezetben és a környék birtokviszonyaiban keresendők, hisz e vidék a Kis-Balaton mocsaras, helyenként lapos, ingoványos közelsége miatt főleg állattartásra volt alkalmas. Az uradalmi pásztorok hatalmas csordákat, gulyákat, nyájakat legeltettek ezen lakott településektől távol eső, nehezen megközelíthető berkekben, ártéri erdőkben, ahol gyakran hétszám nem találkoztak senkivel.

Életmódjuk a paraszti életformától távol állt. Egyesek iskolába se jártak soha, feleséget sem találtak maguknak: többnyire csak kedvesük, szeretőjük volt egy-egy közeli faluban, aki mosott, varrt rájuk, kenyérrel, élelmiszerekkel látta el őket. Misére, búcsúra, lakodalomba sem igen jártak, hisz hosszabb időre nem hagyhatták a bojtárra a jószágot. Nélkülözték a családi és iskolai nevelést. Ha a pásztornak fia született, apja foglalkozásába nőtt bele, a juhászé juhászbojtár, a kondásé kanász lett, ha bírta a kemény életkörülményeket. A jószág mellett - főleg a juhászbojtárok - már gyermekkorban elkezdtek faragni. Megtanulták az idősebb pásztoroktól, hogy milyen fából készíthetnek legkönnyebben bárányjelet, sótartót, botot... Örömet szerezhettek kedvesüknek egy-egy szépen faragott mosólapickával, mángorlóval, kanáltartóval.

Tavasztól őszig alkalmi szállásokon éjszakáztak a gulya, a nyáj mellett, csak télen húzódtak a jószággal fedett hajlék alá. Előfordult, hogy a farkasokkal is meg kellett küzdeniük, hogy megvédjék a gondjaikra bízott jószágot. Ám többnyire csak a szegénylegényekkel, a betyárokkal kerültek összeütközésbe, akiket, ha akarták, ha nem, el kellett látniok élelemmel, gyakran szállással, sőt több-kevesebb eladható jószággal is. A betyároktól tartottak, ám becsülték bátorságukat, ügyességüket, szilajságukat.

Lelkileg gyakorta azonosultak velük.

Ezzel magyarázható, hogy az alakos pásztor-faragások középpontjában a XIX. század derekán gyakran a betyár és kedvese állt.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Többnyire éppen ezen a téren siklott ki a pásztorok élete. Előbb-utóbb az uradalom vagy a hatóság előtt bebizonyosodott, hogy kapcsolatban állnak egymással, összejátszanak a betyárokkal. Börtönbe kerültek, s azon túl nehezebben alkalmazták őket, sőt néha maguk is betyárokká váltak.

A Karos környékén garázdálkodó betyárok között leghíresebb talán Bene Vendel volt, aki egy időben Báránd-pusztán szolgált számadó gulyásként. Később ő lett a zimányi berekben rejtőzködő betyárok vezére, Savanyú Jóska, Juhász András, Patkó Pista és Harmath Rozi tartozott még közéjük56. Nevük számos, Kodály Zoltán és Péczely Attila által az 1920-as években gyűjtött népdalban is szerepel... Erről később még szó esik.

Főleg Juhász András nevét és tetteit őrizték meg a helyi népdalok is. A népi emlékezet szerint vagy 10 éven át a környező uradalmakban volt juhász, de egyszer - miközben mulatozott - a nyáj bevette magát egy lucernásba, melynek következtében a juhok nagy része elpusztult. Ezért az uradalom elzavarta, s betyár lett. Az 1860-as években főleg hegyi pincékben, a pajtáskertek istállóiban húzta meg magát, ám közben fosztogatott és hatalmaskodott, ahol csak tudott. Ekkor már a hatóság magas vérdíjat tűzött ki a fejére. S amikor 1868-ban az egyik karosi gazda a „Sziget"-ben fekvő pajtájában rátalált, s ott a betyár bántalmazni és zsarolni kezdte, méregbe gurult, s rokonaival együtt agyonverte.

Más adatközlők szerint Juhász vonzó egyéniség volt, aki a szegény embereken, ahol tudott, segített.

9. A pásztorművészet remekei Karoson és környékén

Karos és a környező települések, uradalmak pásztorai főleg a XIX. század derekán s annak második felében alkottak népművészeti remekeket. Készítőjük nevét, életútját sokszor nem sikerült felderíteni, hisz a pásztorok gyakran változtatták munka- és lakhelyüket, s nem egyszer rövidebb-hosszabb időt töltöttek börtönben is. De ez az idő sem veszett kárba a pásztorművészet iránt fogékony rabok számára.

Ekkortájt ugyanis valóságos faragó iskolák működtek a börtönökben, ahol ki-ki híres pásztorfaragóktól leshette el a vésés, a karcolás, spanyolviasz-berakás fortélyait. Némely faragóművésznek idő múltán olyan kiforrottá vált a stílusa, hogy munkáit szinte csalhatatlan biztonsággal kiválasztható.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Közéjük tartozott az évtizedeken át ismeretlen művészként emlegetett és a Zala-Somogy határán fekvő uradalmakban juhászkodó Kiss István is, akinek szerencsére sikerült megtalálnom a fiát, aki beszámolt apja életének főbb állomásairól, eseményeiről. Atyja, Kiss István, 1844-ben született, s föld nélküli, szegény emberként nőtt fel. Hol itt, hol ott szolgált: Kisfakoson, Fazekasdencsen, Kápolnapusztán, Behiákpusztán... 1881-ben aztán erdőőr lett, s azon túl otthona is volt... 1935-ben hunyt el - mondta... Később elgondolkodva folytatta: „- ...amíg élt, - hivatkozott az alább ismertetett borotvatartóra - ebben tartotta a borotváját a mestergerendán... Sokszor mondta, hogy mennyire otthon érzi magát az erdőben... Mutatta az unokáknak a dobozon, hogy „ez itt ládd a sárca, az meg a bébic, meg a betyár a kedvesivei..." és mesélte, hogy az ő apja is hajkurászta még a fosztogató illéreket, akik nem akarták a 48-at..."

Munkái alapján joggal sorolhatjuk Kiss István juhászszámadót e vidék legjelentősebb népművészei közé: a szakirodalom is a legnagyobb elismeréssel méltatja munkásságát.

Az 1860-as években egy ideig állítólag Kovács János juhász is Kiss István^ mellett dolgozott Kápolnapusztán, akit mindig tisztelettel emlegetett. Ő készítette 1874-ben az ugyancsak spanyolviasszal berakott „gatyamadzagfűzőt". Nyilván a kedvesének vagy jegyesének szánta (vagy adta) ajándékba.

Kiss István igen jelentős egyéniség lehetett, akit számos környékbeli népi faragó igyekezett követni. Az ő munkájának tartanánk egy tükröst is, ha ajándékozója, a zalakarosi Dörgönye Vencel nem azzal adta volna át 1955-ben a Thúry György Múzeumnak, hogy azt öregapja, az 1933-ban elhunyt Molnár Boldizsár készítette. „...Öregapám földműves ember volt, de nagyon szeretett faragcsálni. Ami csak a keze ügyébe esett, kicifrázta. Szeretett így pepecselődni, csinálgalódni..."61 Ki tudja...? Molnár Boldizsár élete néhány évét talán Kiss István közelében töltötte, s tőle tanult meg faragni, vagy más úton-módon ismerte meg, s vette át művészete legjellegzetesebb vonásait.

Dörgönye ajándékozott egy szarusótartót is, melyet ugyancsak a nagyapa munkájaként tartott becsben a család.

Ezen a biztos kézzel faragott és karcolt darabon is erősen érződik Kiss István stílusa.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Sajnos, nem sikerült bővebb adatokhoz jutnom arról az 1864-es évszámmal datált IGJ monogrammal ellátott, - hiányosságában is művészi becsű - szaru sótartóról sem, mely egy kiskomáromi gyógyszerésztől került a Thúry György Múzeumba. Kérdezősködésemre csak annyit tudott mondani, hogy egy környékbeli pásztortól - valószínű, hogy Karos községi pásztorától - kapta ajándékba, akinek beteg családtagjait gyógyszerekkel látta el.

Végül csodálattal kell adóznunk a galamboki Kuti család azon - immár feledésbe merült nevű - elődjének, (komájának) aki a 77. képen látható spanyolozott borotválkozó tükröt készíthette. Személyéről csak annyit őrzött meg a családi hagyomány, hogy a nagyapa, Kuti János - kapta még gyermekkorában ajándékul a keresztapjától. Egy azonban biztos: bárki csinálta, művész volt a javából!

*E spanyolozott és karcolt-faragott remekművek több oldalnyi méltatást, elemzést is megérdemeltek volna, ám ezúttal be kell érnünk pusztán a figyelmet felkeltő, vázlatos ismertetéssel.*62 *De így is csodálattal adózhatunk azoknak a gyakran névtelen pásztor- és parasztművészeknek, akik nehéz munkájuk közepette, esetleg a „börtön-iskolában" alkották meg őket.*

*A későbbi nemzedékek pásztorai már főleg a domború faragásnak s a vésett-karcolt technikának hódoltak. A szomszédos településeken: Nagyradán Perczel János*63, *Galambokon pedig Pápai Sándor*64 *szereztek maguknak s művészetüknek méltán megbecsülést. Mindketten számos értékes alkotással gyarapították a zalai s a magyar népművészetet.*

10. A pásztorélet és a betyárvilág a Zalakaros környéki népdalok tükrében - Kodály Zoltán és Péczely Attila gyűjtése alapján

Többször szó esett már arról, hogy az 1950-es években még élénken élt a régi pásztorélet, a pajtáskertes gazdálkodás és a vele kapcsolatos betyárvilág az idősebb karosiak, galambokiak, kiskomáriak - általában a környék – emlékezetében. Nagy szerencsénk, hogy Péczely Attila és Kodály Zoltán meghallgattak néhány közismert nótafát. Közülük a 60 éves Bakos József valamint Németh József és neje több - a pásztorélettel és a betyárvilággal kapcsolatos - népdalt is énekeltek, melyeket lekottáztak.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Néhány környékbeli dal kezdősorát alább közlöm:

Mikor juhász bojtár voltam...

A gulyám, a ménes...

Séta Pista szép gyereg vót...

Mikor gulás-bojtár voltam...

Cserfa, mogyorófa, ez az erdő...

stb.

Jártak Zalakarosban is, mert a Zenetudományi Intézet az alábbi kezdetű, e témához kapcsolódó dalokat tartja nyilván.

1. Kondorosi csárda mellett...
2. Jó ló volt a fakó...
3. Pista, Pista, Juhász Pista...
4. Juhász Andor tizenhatszé gatyája...66

1953 nyarán Péczely ismét végzett Karoson népdalgyűjtést. Cser Ferenc 72 és Adorján Péter 45 éves gazdáktól többek között az alábbi dalokat gyűjtötte s kottázta le*:*

5. Balatonnak nincsen gerendája...
6. Ha Dunáról fúj a sziél...
7. Cifraszűröm Veszprémbe vettem...
8. Nem akar a vezérürüm legelni...
9. Imolácsi, mamolácsi...
10. Édesanyám ruózsafájo...

Karoson Adorján elénekelte még az előző évben Komárváros*on* le-kottázott „Már meguntam őfelségét szolgálni..." kezdetű katonanótát is, ám idő híján lekottázásra ekkor nem kerülhetett már sor. (Ezért a Szalay József által elénekelt dal kottáját közlöm.)

A „Zalakaros népi értékei" című fejezettel csaknem teljesíthetetlen feladatot vállalt e tanulmány írója. Hisz a hagyományos népi építkezésnek, házberendezésnek, a régi hegyi pincéknek, a népviseletnek szinte nyoma sincs már, vagy csak alig. Lassan a népszokások is feledésbe merülnek, a hajdan oly hasznos, kedvelt társas összejövetelek, a kukoricafosztás, a tollfosztó pedig értelmét vesztette modern világunkban...

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Tartalmában, hangulatában talán csak a szüret maradt a régi.

Mégis szólnunk kellett minderről, hisz egy felbomlóban lévő, mintegy 200 év során összekovácsolódott néprajzi csoport jellegzetességeit ismerteti, tudatosítja bennünk. Érzik ezt az immár várossá lett Karos és a környék lokálpatriótái is, akik szintén szívügyüknek tekintik a néprajzi értékek ápolását, a tárgyi emlékek megmentését. Ennek szellemében 1998-ban ismét megújították a galamboki tájházat (Somogyi Béla utca 8.), mely egy szegényparaszti család 1910 körüli életébe nyújt betekintést. Láthatjukbenne egy füstöskonyhás ház szobájának sarokpados berendezését a sarokszekrénykével, az „ómáriummal", a festett tulipános ládával... A füstöskonyhát a nagy kenyérsütő kemencével s az ugyancsak a „lopott pitvarról" nyíló kis kamrát a különféle tárolóedényekkel, valamint az egyetlen tehénke számára épített szintén zsúpfedeles istállót.

A karosi művelődési házban rendezett kiállításon a zalai népi fafaragók, hímző- és szövőasszonyok, fazekasok, azaz a ma is munkálkodó népi művészek alkotásai láthatók. Örömmel tapasztaljuk, hogy az idős mesterek mellett egyre több fiatal tehetség keze alól kerülnek ki míves munkák. A hagyományok továbbélését jelzi, hogy a gyöngyös fejdísz helyi készítője, Strobl Györgyné a közelmúltban Népi Iparművész címet kapott.

A Karos táncgyüttes színrelépésével a hagyományok ápolása terén is új korszak köszöntött be. Tevékenységében a tánc mellett kiemelt szerep jut a népszokások: a betlehemezés, a húsvéti hímestojás festés, a locsolkodás, a májusfa-állítás, a népviselet és a népi mondókák felújításának is.

Hagyományok és ünnepek a mai Zalakaroson (Novák Ferenc)

A település korábban gazdag társadalmi élete, hagyományos értékei fokozatosan elsorvadtak a szocializmus évtizedeiben. A rendszerváltást követően azonban ismét előtérbe került a hagyományok felkutatása, megőrzése, vagy újraélesztése.

Ezt a tudatosság mellett a település életét egyre inkább meghatározó idegenforgalom is igényelte.

Ennek szellemében alakult meg a nyolcvanas évek végén a Karos Táncegyüttes, melynek tagjai a viselet megőrzésében, a helyi népszokások felélesztésében jelentős szerepet játszottak és játszanak.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A néptánc mellett elsősorban a betlehemezés és a húsvéti locsolkodás éledt újjá.
A templom védőszentjének, Szent Annának napjához kötődik a búcsú, mely egyben 1999-től - a várossá nyilvánítás idejétől - a város napja is, amit háromnapos gazdag programsorozat köszönt évről évre a településen.
Új hagyomány az Orbán nap. Szent Orbánt, a szőlőhegyek védőszentjét - a szőlő- és borkultúra Zalakaroson betöltött meghatározó szerepe ellenére - korábban nem ünnepelték. 1996-ban az Orbán-szobor felállításával, a szőlőhegyi rendezvényekkel egyévente ismétlődő programsorozat vette kezdetét. Ezen kívül a bornapok rendezvényei, a térségi borverseny, valamint több-kevesebb rendszerességgel megtartott szüreti felvonulások egyaránt szolgálják a hagyományőrzést, hagyományteremtést és a közművelődést. Él a májusfaállítás szokása, s új hagyomány, hogy a rendőrök Szent György napját, a tűzoltók pedig Szent Flórián napját köszöntik.

MI A KÖZÖS BENNÜNK a településekben?

Gyökereink, jelenünk, jövőnk alappillérei múltunkból fakadnak. Nagyon sok olyan hagyomány van, melyek az idők során elsorvadtak. Természetes, hogy változunk, fejlődünk, de a régi emberek sorsfordulóihoz kapcsolódó hagyományokat nem ápolnunk, hanem élnünk kell, hogy gyermekeinknek, unokáinknak fennmaradjanak. Talán még nem késő, így is félő sok értékes dolog, tárgy, kincs az enyészeté lesz. Nagy a felelősségünk.

A települések jelentős része kialakította, vagy próbálta kialakítani a saját közösségének megfelelő találkozási pontokat, programokat.

Természetesen vannak olyan települések, akik talán a szerencsésebbek közé tartoznak, hiszen a hatalmas idegenforgalom, vendégforgalom magasra állíttatta a mércét. Így a vendégek esti szórakoztatása, igényes programokkal való kiszolgálása Zalakarost egy kicsit kiemeli a 6 település közül, hiszen hatalmas feladat a rengeteg, sokféle érdeklődésű vendégek számára programokat összeállítani, megszervezni.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Itt a szervezőknek igazi profizmusára már szükség van. Igen, ám de ebből profitálhatna a többi település, ahol bizony elkel az ilyen segítség.

Kisebb falvak elsősorban saját lakóinak szerveznek programokat.
Az egymáshoz közelebb lévők eddig is keresték egymás társaságát pl. Falunapok keretében, meghívják egymást vagy a településükön tevékenyen működő. csoportokat: táncosokat, Dalárdát, kórusokat…

Úgy látom elérkezett az idő s jelen pályázat is erre világít rá, lehet s kell nyitni más települések felé is. Kapcsolatokat építeni, értékes közös programokat szervezni érdemes. Mindenből tanulni lehet. Ha valamire tudatosan készülünk szívünket, lelkünket beletesszük. A 6 település aránylag közel van egymáshoz, mégis előfordul, hogy nem sok mindent tudnak egymásról.

A **vidéki** emberek **ünnepeit** meghatározták a gazdaságban**, földeken** végzett **munkálatok.** Ezek közül sajnos sok már a feledést érték meg, pl. Szent Mihály napjához kapcsolódó állatok behajtása, hozzápárosulva a gazdával való elszámolás: a juhászra, a gulyásra, a kanászra rábízott állatokkal/szaporulatukkal ekkor számoltak el. Sok átalakult, őrizve kicsit a régit, de már a mai kornak megfelelően zajlanak azon településeken ahol még élnek azon emberek, akik gyermekkorukban ezt átélték.

Régen a szüret a falusi embereknél sok-sok segítséggel végzett társas munka volt. A szőlőben a tavaszi munkálatokat a család végezte, de szüretre meghívták a rokonságot, barátokat. A hegyen ilyenkor vidám hangulat volt, viccelődtek, ugratták egymást az emberek. Estére hangos zeneszó/nótaszó hallatszott dombhátról-dombhátra. A gazdaasszony finom ételeket készített a szüretelő csapatnak.
Jellegzetes a kakaspörkölt, diós-mákos kalács, ennek a tájnak népszerű pogácsája a diós pogácsa. Amikor hegyhátakon elindult a szüret, a pap perselypénz szedője vödörrel a kezében gyűjtötte a mustot a miseborhoz.
Minden pincénél vidám hangulatban fogadták.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Kocsival ment, melyen hordó volt, ebben gyűjtötték a hívek folyékony adományát.

Ha valami nem halványul, akkor az a szüreti mulatság szokása.
Sok településen, így Zalakaroson is idegenforgalmi látványosság, hagyományosan minden évben megemlékeznek e szép dolgos eseményről

A településen zalakarosi népviseletbe öltözötten, gyalogosan, lovaskocsival, traktorral, vidáman énekelve, ki-kitáncolva megelevenítik, bemutatják az ilyenkor szokásos viselkedést, hangulatot.

Zöldág, Bottal ütő, Rügyecske tánccsoportok valamint a Dalárda Vegyes kar nótái szállnak Zalakaros utcáin.

A pályázatban érintett települések is rendszeresen készülnek a szüreti vidám felvonulásokra és az esti szüreti bálokra. Mindegyik településnek ezzel kapcsolatosan megvan a saját szokása. Van ahol hintóval, lovaskocsival, traktorral, lóháton vidám nótaszóval csalogatják ki az embereket otthonukból. sok helyen lányok rúdon viszik a szőlőfürtöket s lopkodják, akit a bíró megbírságol: vagy megbotozta, vagy más büntetést kapott.

A Zalakaroson nem régiben átadott rendezvénytéren bemutatkozik a zalakomári Péczeli csoport s itt ismét előadják táncaikat a néptánccsoportok.

A rendezvény kiváló alkalom:
- a múlt felidézésére
- a szőlő kóstolására
- a kapcsolatok építésére
-a jelen élménnyel való megélése
- a kulturált szabadidő eltöltésére
- a gondtalan vidámságra
- a közösségépítésre

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Általában a szüreti felvonulást zene, tánc, vigalom követi. Ha nincs pandémia.
Ez az ünnep az egész település jeles napja, mely sok ember összefogásával színesebbé, gazdagabbá teheti mindannyiunk és a településre ellátogató vendégek életét.

Általánosságban elmondható s mindegyik településre igaz, tehát közös bennük:

- Mindegyik község/város életére nagy hatással vannak az egyházi szertartások, egyházi ünnepek. Templom mindegyik helyen található. Misére is járnak a hívek. Személyesen ismerik a papot.
- Rózsafüzér társulat több helyen működik.
- Nagyon sok ünnep méltó megemlékezés helyszíne a templom. Egyre több a templomi esküvő valamint keresztelő, elsőáldozó, bérmálkozó. A templomba járok is egy közösséget alkotnak.
- Búcsú vagy egyéb családi ünnepségek (lakodalom, keresztelő..stb) alkalmával a településekről elköltözöttek/elszármazottak is visszajárnak.
- Keresik, kutatják, az adott településen ne álljanak meg a fejlesztések.
- Vonzóvá akarják, akár küllemükkel, akár belső tartalmi életükkel tenni a letelepedők számára.
- Vállalkozások letelepedését, elindítását szorgalmazzák.

Sajnálattal állapíthatjuk meg, minél kevesebb lélekszámú egy lakóhely, annál kevesebb vagy egyáltalán nem működik vállalkozás.

Érdemes volt mindegyik település SWOT elemzését elkészíteni, melyből ténylegesen kiderültek az erősségek/gyengeségek. A települések, amennyiben tehetik programjaik szervezésében, lebonyolításában támaszkodjanak egymásra.
Hiszen 5-10-km arrébb lévő falu ünnepeit, hagyományait, szokásait szinte azonos módon élte meg, éli meg.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Természetesen a „régi kincsek” is sok változáson mentek keresztül, de alapjai még fellehetők.

A 6 település még 1970 években hasonló fejlettséggel/fejletlenséggel rendelkezett. Szerencsére azóta mindegyik hatalmas léptékű fejlődésen ment keresztül.

Közös az összes településben, hogy nagyon jó úton indultak el. Keresik, kutatják, segítik mivel lehetne a lakhelyükön élőket összefogni, összekovácsolni. Lehet, hogy elég egy spontán szervezett túra, egy beszélgetés?

A SWOT táblái önmagában beszélnek, elemzés nélkül az adott településekről.

SWOT elemzés- Csapi

Erősség	**gyengeség**
oktatási intézmény jelenléte	kevés lélekszám
helyben munkahely	civil szervezetek hiánya
csodálatos természeti környezet,	kerékpárút hiánya
jó természeti adottságok	turizmus fejletlen, kiaknázatlan
jó infrastruktúra	ifjúsági közösségek hiánya
nyitottság a különböző programok befogadására	közös rendezvények hiánya
	falu elöregedése
páratlan természeti értékek	kevés az élő kulturális hagyomány

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Lehetőség új szolgáltatások bevezetése külföldi kapcsolatok kamatoztatása vadászturizmusból a település is profitálhatna falusi turizmus fejlesztése közös programok, egyéni programok összehangolása saját kulturális szakemberek képzése	**Veszély** kevés a képzett munkaerő elöregedő település elhagyott, üresen hagyott házak, hegyihajlékok hegyhátak megszűnése

SWOT elemzés- Nagybakónak

Erősség Helyben akad munkahely csodálatos természeti környezet, jó infrastruktúra civil szervezetek turisztikai látványosságok	**gyengeség** kevés lélekszám zsákfalu
Lehetőség új szolgáltatások bevezetése külföldi kapcsolatok kamatoztatása vadászturizmusból a település is profitálhatna	**Veszély** kevés a képzett munkaerő elöregedő település

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SWOT elemzés- Nagyrécse

Erősség	**gyengeség**
bölcsőde-óvoda-általános iskola jelenléte helyben munkahely, orvosi rendelő, gyógyszertár, posta csodálatos természeti környezet, jó természeti adottságok jó infrastruktúra város közelsége sok a képzett munkaerő szolgáltatások autópálya közelsége civil szervezetek jelenléte	alacsony szintű közvetlen kapcsolat/ újonnan betelepülők csak lakhelynek használják./ város közelsége
Lehetőség	**Veszély**
külföldi kapcsolatok kamatoztatása „szellemi tőke” minél jobb helyi kihasználása saját kulturális szakember képzése hagyományos, visszatérő rendezvények	falun átvezető főút forgalma némely rendezvényre kevés a látogató

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SWOT elemzés- Magyarszentmiklós

Erősség helyben munkahely csodálatos természeti környezet, jó természeti adottságok jó infrastruktúra külföldi kapcsolatok kamatoztatása fő út közelsége	**gyengeség** kevés lélekszám civil szervezetek hiánya
Lehetőség új szolgáltatások bevezetése	**Veszély** kevés a képzett munkaerő elöregedő település

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SWOT elemzés-Újudvar

Erősség	**gyengeség**
oktatási intézmény jelenléte helyben munkahely csodálatos természeti környezet, jó természeti adottságok jó infrastruktúra termelői piac jelenléte pályázati lehetőségek jó kihasználása közösen és egyénileg is. Páratlan természeti érték aktív közművelődési feladatot végző civil szervezetek. partnerségre törekvés hagyományos visszatérő rendezvények	egymás kulturális életét nem ismerik a települések közös rendezvények hiánya ifjúsági közösségek hiánya
Lehetőség	**Veszély**
új szolgáltatások bevezetése külföldi kapcsolatok kamatoztatása vadászturizmusból a település is profitálhatna	kevés a képzett munkaerő elöregedő település

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SWOT elemzés-Zalakaros

Erősség	**gyengeség**
gyógyvíz jelenléte oktatási intézmény jelenléte: bölcsőde, óvoda, általános iskola helyben munkahely csodálatos természeti környezet, jó természeti adottságok jó infrastruktúra idegenforgalmi látványosságai képzett szellemi tőke jelenléte rendezett, kulturált közterek működő civilszervezetek-helyi civil szervezetek rendezvényei hagyományok ápolása, egyedi kulturális értékek Hagyományos visszatérő rendezvények internet hozzáférés helyi alkotók sokszínűsége	bevásárlóközpont hiánya sportpálya hiánya egész éves rendezvények hiánya helyi lakosság passzivitása a programokon
Lehetőség	**Veszély**
új szolgáltatások bevezetése külföldi kapcsolatok kamatoztatása a települések közötti kommunikáció beindítása	elöregedő település külterületen elhagyott pincék alacsony színtű közvetlen kapcsolat a város béliekkel

Milyen megállapításokat szűrhetünk le? Természetesen a városi ranggal rendelkező település minden szempontból helyzeti előnyben van.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Fejlesztések, bevételek, lakosságszám, vállalkozások stb. Erőssége a leghosszabb, legérdemibb, de a gyengeségnél pontosan a helyben lévő lakosság passzivitása elég kellemetlen. Bár nem lehet általánosítani.

Minden érintett település éli a dolgos napokat, s a falvak, város vezetősége karöltve a hatékonyan működő szervezetekkel gondoskodik arról, hogy a rendezvényeikre érkezők jól érezzék magukat, s vigyék hírüket messzire.

Nagyobb hangsúlyt kell fektetni a fiatalok közösségi életbe való bekapcsolására. Hozzáértő emberek megfelelő eszközök birtokában tudják: piackutatás, média, reklám, helyi termékek értékesítése, internetes eladási felületek megtalálásának segítése, vásárok szervezése, mások bevált tapasztalatainak átvétele ...stb.

Autópályák közelsége nem hozta meg a várt fejlődést. Alsóbbrendű utak biztosítják az útkapcsolatot, de van még zsáktelepülés (Nagybakónak) sajnos a kisebb falvakban gyenge minőségűek az utak.

Nem lehet általánosítani, de az utóbbi időben hiányzik a lakosság együtt cselekvése, hiányzik vagy cserélődött/megöregedett az tevékeny lakosság.
Hiányoznak vagy elavultak a régi közösségi szokások?

Érdemes lenne az adott község/város viseletének összegyűjtését elindítani. Milyenek voltak a térség női fejviseletei, miben egyeztek meg, miben különböztek?
Női és férfi viseletek. Milyen volt a templomba menő ruházatuk?
Milyen ruhát viselt az idős, a fiatalasszony? A gyász hogyan jelent meg ruházatukban?
Az alábbi ünnepek alkalmával, milyen egyedi dolog jelent meg településenként.

Ünnepek:
Gyermek születése
Lakodalom
Halotti tor
Karácsony
Szilveszter

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Farsang
Nagyböjt
Húsvét
Május 1-Májusfa
Aug.20
Mikulás
Karácsony
Aprószentek napja.
Szilveszter

Élnek -e még a régi hagyományok vagy újra divatba jöttek? Ha változtak hogyan?
Egy ideig szüneteltek, szerencsénkre a 1990 es évektől ismét éljük a hagyományainkat.

Társas munkák-milyen szerepet töltenek be a mai kor emberének életében?
Nagyüzemi mezőgazdaság kialakulása megszüntette a régi kalákában végzett munkákat:
Kukoricatörés, este kukoricafosztás
Napraforgótörés majd napokon keresztül botokkal napraforgó tányérok ütése verése
Tollfosztás
Szüret, faszedés-favágás, építkezések? Létezik, még a másiknak segítek? (kaláka)
Ez helyi szinten szintén változáson ment keresztül, hiszen a kis birtokokon elsősorban csemegeszőlőt termelnek, bor előállítása hobby szinten van. Ezek szerepét, feladatát átvették a borgazdagágok.
Szűkebb körünkben jó lenne, ha tudnánk, van olyan személy, aki
- valamilyen árut eladásra termel?
- viseletkészítő
- gyöngyösnecc készítő
- keramikus
- asztalos
- fafaragó
- gyógynövényes
- szappankészítő
- tortakészítő

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

- mézeskalácsos stb.

Ezek számbavétele, ajánlás más település számára fontos lenne.

Talán még nem késő:

Környezetünkben lévő erdők, erdészházak, források. öreg fák, útszéli keresztek, szobrok képekkel történő megörökítése.

Mindegyik helyszínen található templom, nagyon sokan kíváncsiak az egyházi kincsekre. Az imahelyek létrejötte eltérő korban, eltérő nehézségekkel történt, ezek feltárása, ezek a történetek önmagukban is sok érdekességet tartogatnak. Lásd Csapi Nagy Boldog asszony templom építése, felszentelése. Nagybakónak egyházi gyűjteménye, példa lehet a többi település számára.

Útszéli keresztek, csodás helyek: ezek valamilyen emlékpontok, s szerencse még az elhagyott hegyhátakon is állnak, de állapotuk végzetes. Kitisztításuk, történetük összegyűjtése izgalmas közösségi feladat lehetne.

A térségben működő vadásztársaságok is nyithatnának, hisz állatfajokban, vadban gazdag területük számos hazai és külföldi vadásznak adnak csodálatos vadászati élményt.

Szervezhetnének természetvédelemmel, környezetvédelemmel kapcsolatos vadásztáborokat a érdeklődő gyereke számára. Ahol, érdekes, izgalmas, kalandos, élményekben gazdag örömteli pillanatokat szerezhetnének sok -sok gyermeknek.

Rendezvények a településeken

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Csapi	Nagybakónak	Magyarszent-miklós	Újudvar	Zalakaros	Nagyrécse
	Meeting az Árpád forrásnál	sportjátékok		Szüreti felvonulás	Újév köszöntő
Falunap				Kozma Orsi koncertje	borverseny
vetélkedő	húsvéti kézműves foglalkozás	húsvéti játszóház	Termelői piacon való részvétel	Jazz Karos 2021	Gyerekek számára szervezett program
kerákpár túra	rendszeres túrák	Kézműves foglalkozás		Kertmozi előadások	márc-15
faludekoráció		faluszépítés		Eraklin táncklub bemutatója	húsvéti előkészület
	helytörténeti előadás	népi játszóház		VANAVAN zenekar	Anyák napja
			falunap	Szőlőhegyi piknik	Hősi emlékmű
családi nap	kézműves foglalkozás	falunapi programok		Mapei Tour	falunap

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

egészségmegőrző programok	falunap	túra	Túra a Csibitihoz	Kis –Balaton futóverseny	Búcsú
		Kirándulás		Nemzetközi Sakkfesztivál	
	színdarab		szépkorúak köszöntése	Párbeszéd sötétben	gyerekek nyári foglakoztatása heti szinten
búcsú				Vár a Karos Korzó	Magdolna napi búcsú
Ismeretterjesztő előadás			Hevesi Színház művészei előadása		Mesefesztivál
Kenyérszentelés			sportnap	Ismeretterjesztő előadás	kenyérünnep
Holdfény túra	mesemondás				szüret felvonulás
		társasjátékok		sportnap	október 23.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

	Ismeretterjesztő előadás		helytörténeti előadás		adventi dekoráció
		sportprogram	Ismeretterjesztő előadás		sportnap
Idősek napja	idősek köszönté	Ismeretterjesztő előadás			Idősek Napja
Mikulás	sportnap		Mikulás		Mikulás
Karácsony	Karácsony	Karácsony	Karácsony	Karácsony	Karácsony
Szilveszter	Szilveszter	Szilveszter	Szilveszter	Szilveszter	Szilveszter

Elgondolkodtató, de ahhoz, hogy működőképes közösségi élet jöjjön létre, mindenkit valamilyen formában meg kellene szólítani. Természetesen van, aki elzárkózik, van aki szívesen tényked ne -, de nem tud róla. A modern technika nem mindenki által elérhető, ezért a papírformátumú, kérdőíves megkeresés talán a legegyszerűbb.

ÖSSZEFOGLALÓ

Úgy gondolom, a bevezetőben feltett minden kérdésre nem kaptam választ, de összességében megállapíthatom, hogy az utóbbi időben átalakult a közösség fogalma, illetve egy adott cél érdekében képesek összefogni az emberek.

Ha van egy feladat, egy megoldandó kérdés, aminek megoldására több ember összefog, akkor annak megoldása egyszerűbb, hiszen ki-ki a saját erősségét viszi be a közösség életébe. Igaz, ilyenkor hamar eldől, tudnak e közösség tagjai együtt kommunikálni s tényleg látják a megoldandó problémát.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Ennek a programnak is fő célja, hogy az alapjában azonos vagy nagyrészt hasonló kultúra háttérrel, aránylag egymáshoz közeli települések újabb, működő közösséget hozzanak. Nagyon fontosnak tartom, hogy minden településnek legyen helytörténeti dokumentuma, melyet bemutathat, kiállíthat, hiszen a helyi kulturális sajátosságokat csak így tudja továbbadni, bemutatni, megőrizni. Ehhez persze mindenképpen ismerni kell a helyi szellemi életet.

Remélem a most zajlóprogramok, továbbképzések, szakemberek munkáját is segíti ezen a téren.

Szakemberek segítsége rendkívül fontos, hiszen ők tapasztalataikkal, tudásukkal, kreatív jellegű munkájukkal segítik az olyan kulturális programok szervezését, megvalósítását, amelyek a közösség részvételére építve hozzájárulnak a helyi identitás elmélyítéséhez.

Összességében elmondhatjuk egy település „értékét” ezek a **feltárt kincsek**, gazdagabbá teszik. Élhetőbbé, emberközelebbivé, empatikussá-szimpatikusabbá válnak a dombhatak között megbúvó alacsony lélekszámú falvak. Az egymáshoz közeli települések tudásának, tapasztalatának, egyáltalán az általuk már kitaposott útnak a pozitív-negatív eredményekre **szükség van.**

Fontos üzenete van ennek a programnak, a jelenlegi szomorú helyzeteben gyógyír lehet a közösséghez tartozás tudata. Elődeink évszázadokon keresztül, ennél sokkal rosszabb viszonyok között munkában, segítőkészségben, kitartásban, ünneplésben egymás mellett voltak, segítették egymást. Ünnepeiket közösen ülték meg. Hagyományaikat a többgenerációs családokban egymásnak „véletlenül” átadták, belenevelődött a fiatalabb családtag.

Javaslatok:

Ahhoz, hogy a kapcsolatteremtés a helyi értékek felkutatása, hasznosítása a pályázatban szereplő települések között ismertté váljon:

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

tárgyakról, dokumentációkról akár az eddig megjelent publikációkról fotó készítése a lakosság bevonásával. természetesen, ahol az összegyűjtés nem történt meg, ott azzal kellene kezdeni.

A helyi értékek megjelenítése online felület kialakításával, fenntartásával a 6 település számára.

A településen lévő értékekre épülő akciók szervezése: melynek célja az ott élők is vegyék észre, milyen kincseik vannak.

Helyismereti, helytörténeti publikációk szélesebb körben történő terjesztése.
A helyi értékek megjelenítése online felületen

Igény szerint kiadvány formájában is érdemes lenne megmutatni a térség kincseit
Kiállítások közös szervezése stb

Érdekességként megjelenítem a települések címerét, annak leiratát. Szinte mindegyikben megjelenítik a hitéletet, valamint az adott településre legjobban jellemző dolgot is jelképesen ábrázolják.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Mellékletek:

CSAPI KÖZSÉG

A pajzs közepéig zölddel és kékkel hasított, pirossal vágott tárcsapajzs. Első zöld mezejében lebegő arany, kiszakított lombos fa.

Második kék mezejében fehér ruhában lebegő Nagy Boldogasszony (Szűz Mária) látható, jobb kezében fehér-zöld szárú liliomot tart, bal kezét óvóan emeli fel. A Nagy Boldogasszony feje felett félkör alakban 12 aranycsillag található. A harmadik (piros) mezejében zöld halmon aranykastély egy toronnyal. A pajzs felett lebegő CSAPI felirat szerepel.

A címer alakja a község középkori történetében meghatározó szerepet betöltő Choppy családból származik. A motívum közül az 1908-ban készült pecsétből származik a lombos fa, amely utal a falut körülvevő erdőkre és a mezővárosi múltra. A címer alsó felében található kastély a jelenlegi formájában is őrzi a gróf Niczky család hagyományait. A címer jobb felső részén elhelyezkedő Nagy Boldogasszony a község védőszentje.

NAGYBAKÓNAK KÖZSÉG

A címer kissé kerekített alakú, háromszögű pajzs egy bal, valamint jobb harántpólyás ezüst szarufával és ezüst kerettel. A pajzsfőben kék alapon balról arany ekevas, jobbról arany szőlőfürt. A pajzs talpon, vörös alapon, arany zárt választófejedelmi korona. A címerpajzs alatt, arany alapon, fekete nagybetűs Nagybakónak felirat.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

ÚJUDVAR KÖZSÉG

A címeren fekete kontúrba foglalt harmadolt kettős osztású csücskös pajzson, az alsó harmad zöld mezője fölött jobbra ezüstszínű, fekete kontúros, stilizált tölgyfa, mellette ezüsttönkön fekete kontúros, aranyszínű méhkas áll, kék színű háttérben.

ÚJUDVAR

ZALAKAROS KÖZSÉG

Címere álló, kerek talpú pajzs; vörös mezejének két ezüst dombhajlata közötti völgyből ezüsttörzsű és -gyökérzetű, zöld lombozatú fa emelkedik ki, törzsére háromszorosan tekeredő, balra néző ezüstkígyóval.

A címer uralkodó eleme a fa motívuma, amely sokszoros szimbólum értéket képvisel. Utal mindenekelőtt a hajdani községi pecsétre. A csak néhány gyökérszállal kapaszkodó fa azt is jelképezi, hogy lakosságához képest óriási a település gyógy turizmusra épülő idegenforgalma.

A két domb, amelyek közül kiemelkedik a fa, ívelt vonalú V-formátumot mutat. Ez is több jelentésű lehet.

Emlékeztet arra, hogy a középkori falut várnépek lakták, hogy Pannónia gyógyvizeit (amelyek sorába 1962-ben a helyi termálfürdő is belépett) már a rómaiak is ismerték, a forrásokat is jelképezi.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A dombok formája pedig arra céloz, hogy elsősorban női és ízületi bajok nyerhetnek itt enyhülést.

A fára tekeredő kígyó ősidők óta a gyógyulás, gyógyítás jelképe. Ezt látjuk a görög bölcs orvos, Aszklépiosz (latinosan Aesculapius) botján csakúgy, mint Mózes gyógyító erejű rézkígyója esetében. A tekergő kígyó S alakot képez, amelyet a sanitas (egészség) szó rövidítésének is tekinthetünk. A kígyót vedlése miatt mindig a megújulás, megifjodás, gyógyulás letéteményesének tartották, így hű kifejezője a település fellendülésének, s az ezt kiváltó gyógyászatnak.

De megjeleníti a kígyó a tudást is, akár az Éden-kert kígyójára gondolunk, akár a népmesék tudományt, nyelvismeretet adó fehér kígyójára. Jelen esetben felhívja a figyelmet az egészségügy helyi szakembereire csakúgy, mint a lakosságnak a kultúra és művészetek iránti hajlandóságára, ősei és hősei tiszteletére és megbecsülésére, sőt még arra is, hogy a 18. században a település a pozsonyi szeminárium (papnevelő intézet) tulajdonában volt. (Az egyház jelenléte az első okleveles említéstől adatolható, a középkori falu népe a zalavári apátságnak szolgáltatta gabona és bor adóját a helyi vám jövedelmével együtt, a 16. században pedig az óbudai káptalan birtokai közé sorolták.)

A címer kígyója bőrének rajzolata egy (omega) betűt formáz, szeme pedig egy kissé dőlt (alfa) benyomását kelti. Az és Krisztust idézik, s ezzel helyi a hitéletet is, mellyel kapcsolatban lényeges, hogy már 1430-ban említik a település Szent László király tiszteletére épült templomát.

NAGYRÉCSE KÖZSÉG

A címer csücskös talpú pajzs formájú, melyet aranykontúros vörös-zöld, szimmetrikus reneszánsz címerpalást fog közre. A címerpajzs osztása "felnegyedelt", a negyedek alapszíne zöld és kék.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Az első és negyedik mező kék, a második és harmadik zöld. Az egyes negyedeket ezüstkereszt és az azt keretező fekete kontúr választja el egymástól.
A címer képei a négy negyedben a következők:
Az első mezőben cinóber vörös, keresztvégű kereszt, vékony fekete kontúrral a falu régi nevére utal (Egyházas-Récse);
A második mező a község múlt századi bélyegzőjében található kasza, villa, cséphadaró ábrát tartalmazza vastag, fekete kontúrral, aranyszínű belsővel - az ábra a falu megélhetését adó paraszti munka eszközeit jeleníti meg.
A harmadik mezőben fekete kontúros aranyoroszlán kardot és levágott török fejet tart utalva a falu egykori kegyurának, az Inkei családnak a címerállatára.
A negyedik mezőben cinóber vörös rák figura sienna kontúrral a község nevének eredeti jelentésére utal (Récse=rákfogóhely).

MAGYARSZENTMIKLÓS KÖZSÉG

Álló, háromszögű pajzs kék mezejében Szent Miklósnak a pajzs aljából növekvő alakja áll, természetes színében, püspöki ornátusban. Fehér ruháján vörös palást, melyet mellén aranypánt tart össze. Nyakában arany mellkereszt lóg. Maga elé tartott kék püspökgyűrűs jobbjában arany püspökbotot, baljában kapcsos aranykönyvet tart. Szakállas, ősz fején aranypaszományos vörös püspöksüveg. Fejét aranyglória övezi. A címerpajzsot két oldalról alul, szárán összefogott 1-1 olajág övezi, 9-9 arany bogyóterméssel a zöld ágakon. A pajzs felett lebegő, fecskefarok végződésű, íves aranyszalagon fekete színnel írt, nagybetűsfelirat: Magyarszentmiklós.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Felhasznált irodalom

1.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Zalakaros

https://hu.wikipedia.org/wiki/Csapi

https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagybakonak

https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagyrecse

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyaszentmiklós

https://hu.wikipedia.org/wiki/Újudvar

2.

Zala varázsa

Canissa Kiadó

3.

Zala megye településeinek címerei és zászlai

Magyarország önigazgatási jelképeit bemutató kiskönyvek

Akvirál kiadó ’96 Kft. Kemendollár

4.

Zala Megye kézikönyve 19. II. kötet

Ceba Kiadó 1998.

5.

Helységkönyv adattár 2016

6.

BARABÁS Jenő, 1960.: Zalai pajták. (In: A Göcseji Múzeum Jubileumi Emlékkönyve 1950-1960. Zalaegerszeg, 1960., 277-2

7.Kanizsa Újság 2019.szept.14

8.Kanizsa Újság 2018.jan.02.

Segítséget kaptunk az adott településen működő könyvtár könyvtárosától.

Csapi	Goór Violetta
Magyarszentmiklós	Göbölös Valéria
Nagybakónak	Mádé Ivett
Újudvar	Györgypál Viktória
Nagyrécse	Salamon Ágota
Zalakaros	Sinkovics Norbert

Megszólított emberek.

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE